

Přítomnost

ROČNÍK XVI

V PRAZE 19. DUBNA 1939

ZA K 2.—

Panika s knihami

EDUARD SCHMIDT-BASS

Česká maminka

MILENA JESENSKÁ

Populační problémy - hybná síla politiky

Dr. OTTO SCHMIDT

Podmínky dobré nálady

JIRÍ SOUMAR

Češi v německém slovníku

JAN FRANK

Sport v českých národních pohádkách

A. MRÁZ

Stále dost úkolů pro Kontrolní a úspornou komisi — Nové směry hospodářského myšlení
Nebezpečné a zbytečné šepety — Konec Hadimršek — Menší možnosti? — Milion kilo-
gramů jedu — Co žádají Němci od Čechů — Lidová architektura a zedničí mistři

Kabriolet 75

Při dešti, vířivci, sněhové vánici jest to příjemný zavřený vůz, při jasném slunném svitu venku v přírodě, v lese a v horách otevřené vozidlo s krásným volným výhledem na všechny strany, s množstvím vzduchu a světla. Vodotěsná střeška — samozřejmě se dovnitř také nepráší a netáhne — dá se, pro obzvláště šťastnou konstrukci, několika jednoduchými hmaty záhy otevřít a zavřít. Je zde všechno, co je zapotřebí pro pohodlnou jízdu a pro jisté řízení vozidla a sice v takovém provedení, které nepředstírá přehnanou nákladnost, nýbrž je skutečně účelné a zdatné, zkrátka je to pravá TATRA. Přátelům kabrioletu předvede každá prodejna TATRA ochotně a nezávazně veškeré přednosti tohoto nevtravě elegantního typu, jakož i všech ostatních automobilů

TATRA

vozů zvláštních předností a kvalit.

Dopřejte dětem volnosti! Sport je zoceli!

Slunce, voda a vzduch jsou jejich radostí

Postarejte se však o jejich
úrazové pojištění!

Napište nám o vysvětlení:
Česko-Slovenská akciová pojišťovna
Praha II., Spálená 49. Telefony 344 41-4

ODBOBNÍ LÉKAŘI

Sanatorium Dr. Borůvka

ústav pro choroby chirurgické, ženské a porody. PRAHA II., LEGEROVA 61/63. Telefony 212-37 379-06 332-38.

MUDr. Frankl odborný lékař pro žaludeční a střevní nemoci a roentgenologii. PRAHA II., NEKÁZANKA 4, II. patro. Ord. 9—10. 3—4. Telefon 234-13.

MUDr. Ervín Fröhlich, odborný lékař pro choroby vnitřní, žaludeční, střevní a výměny látek, em. esistent I. med. kliniky prof. Schmidta. PRAHA I., Na Příkopech 35. Ord. 9-10. ¼3-¼5. Telef. 228-91.

MUDr. ZDENKA NEDVĚDOVA-NEJEDLÁ
odb. dětská lékařka, PODOLÍ, PANKRÁČKA 14 (stanice elektr. dráhy za Podol. sanatoriem). Ord. 9—10 a 2—4. Tel. 441-77.

MUDr. ANTONÍN NEUMANN
odborný lékař nemocí pohlavních, kožních a kosmetiky. Praha II., Na Zbořenci 24 — třetí dům od Karlova náměstí. Ordínuje celý den. V neděli a ve svátek dopoledne. Tel. 41.728.

Pro plastickou chirurgii **Dr. RUDOLF SLUNEČKO**
ord. 3—4 (a podle úmluvy). Telefon 393-79. PRAHA II., VO-
DÍČKOVA 15. (Hlávkův palác.)

MUDr. STANISLAV TUMPACH odborný lékař pro chirurgii a urologii. PRAHA XII., Fochova 84 (Nám. krále Jiřího). Ord. 15—17. Tel. 512-86, byt: 513-38.

VAŠ VĚKUS I NÁROKY USPOKOJÍ

OBUV PRO VYŠŠÍ NÁROKY

FERRY GRAUMANN

PRAHA I., PŘÍKOPY 35, schodiště A. Tel. 315-28.

BASELINOVÉ A VODOLÉČEBNÉ
LAZNE VELICHOVKY u Jaroměře

Sezona od 1. března

Revma, dna, ischias, nervosy, ženské choroby
Levné jarní paušály od K 960.- za 3 týdny

● Čtěte **LIDOVÉ NOVINY** ●

OBSAH PŘÍTOMNOSTI Č. 15: ZDENĚK SMETÁČEK: Nepolitická politika — naše metoda nyní. — MILENA JESSENSKÁ: Co Němci očekávají od Čechů. — F. PEROUTKA: Národní umění se rodí stále znovu. — FRANTIŠEK KOŽÍK: Umění poslouchatí rozhlas. — MARIE KUBEŠOVÁ: — — — »hledat štěstí jinde?« — W. GREILING: Chemie přebytku či nedostatku? — A. M.: Milion kilogramů jedu. — V nových státoprávních poměrech. — Záchrana existencí, hlavní úkol českého snažení. — Význam Albanie.

Přítomnost

řídí Ferd. Peroutka

nezávislý týdeník

vychází ve středu v nakladatelství
FR. BOROVÝ V PRAZE I., NÁRODNÍ TRÍDA 11.
Telefon číslo 390-51 až 54 ● Účet poštovní spořitelny číslo 35.622 ● Nevyžádané rukopisy se nevracejí ● Předplatné na rok K 100.—, na půl roku K 50.—, na čtvrt roku K 25.—, jednotlivá čísla K 2.—. Pour la France et ses Colonies Frs 2.50. ● Dohledací pošt. úřad Brno II. ● Novinová sazba povolena v Brně ředitelstvím pošt a telegrafů pod čís. 119.268/IIIa. ● Odpovědný redaktor J. Diabač.

TISKEM LIDOVÉ TISKÁRNÝ, BRNO, ČESKÁ 6.

Přítomnost

ROČNÍK XVI

V PRAZE 19. DUBNA 1939

ČÍSLO 16

Panika s knihami

Velká změna, která v našem životě nadešla, prosvítla rázem všeliké kouty naší domácnosti. Kdežto lid s podivuhodnou jednomyslností zachoval klid, rozvahu i důstojnou hrđost, ve vyšších vrstvách leckde vidíme, že dvacet let blahobytu a jisté bezstarostnosti dovedlo nečekaně oslabit charakter i rozum. Na mnohých místech najednou vidíme sklon k bezhlavé panice, projevující se činy, jakých se nedopustí člověk, vědomý si své důstojnosti. Všelicos z toho se už na výstrahu zaznamenalo, jedna věc zůstala ještě nepovšimnuta. Na různých místech Prahy se vyskytují pohozené balíky. Po otevření se v nich najdou knihy, české knihy klasických autorů národních, knihy Havlíčkovy, Čechovy, Jiráskovy, Herbenovy. Až hrůza z toho obchází, že máme mezi sebou vzdělance, kteří byli tak hluší k řeči oněch děl, tak málo přijali z ducha, jenž celou tou literaturou září, že při prvním otřesu zrazují, co je nám nejposvátnější záštitou.

Je pravda, že každá velká národní pospolitost vleče s sebou na své, třeba s i pozlacené periferii mnohou kreaturu, která není hodna souručenství ostatních. Ale tentokrát se nám zdá, že některé neblahé zjevy vznikají také z příčin, které může správně fungující organismus odstranit. Je těžko přemoci bázlivost jednotlivce, ale snad lze způsobit, aby se udržela ve snesitelných formách. Konkrétně řečeno: myslet na to, aby důvěra lidí nebyla oslabována poplašnými pověstmi, k nimž se úředně mlčí, a naopak aby byla posilována hlasem těch, kteří mají odpovědnost za vedení národa.

Je to až fantastické, sledujeme-li vznik panikovitěho ovzduší. Jednoho vzrušeného dne vyhlašoval pražský pouliční rozhlas, že podle policejního rozhodnutí nesmí auta parkovati na Příkopě a na Národní třídě, tuším od 8 hodin ráno do 8 hodin večer. Vstupoval jsem do nabitě tramvaje, kde se všichni snažili pochytit, co to venku hlásí. Někdo se na to zeptal muže, který vstupoval přede mnou. Bez rozpaku oznámil všem ostatním: Policejní ředitelství nařizuje, že v osm večer se musí všechno zavřít a nikdo nesmí na ulici. Kdybych ho nebyl okřikl, roznášelo by padesát lidí po Praze zprávu, že večer nesmí nikdo ven; a lze si představit, jaká lavina deprimujících nebo pobuřujících řečí by se z toho roznesla. Takhle nějak se také stalo, že na tento Boží hod velikonoční se ve vesnicích v pražském okolí vyprávělo, že v Praze bylo právě nařizováno spát v šatech, aby se mohlo město okamžitě evakuovat. Proč a nač, o tom už lidé nemyslí — tlach letí od úst k ústům jen proto, že je nějak poplašný. Tak vzniká prostředí naladěné k panice, prostředí nesmyslných řečí a nerozvážného jednání, kde lidé

prostě dělají hlouposti. To je doba, kdy je desateronásobně třeba vytrvalého a bdělého vysvětlování a někdy i rázného okřiknutí.

Tak se můžeme zase vrátit k případu paniky s knížkami. Úředně bylo vydáno interní upozornění, aby se dohlédlo na výkladní skříně knihkupců, aby nevystavovali nevhodnou literaturu. To jest opatření správné a rozumné, ale jak šlo v této ne dosti přesné stylisaci od instance k instanci, skončilo se to v praxi tak, že u jednoho knihkupce bylo nařizováno odstranit z výkladu »Konec samostatnosti české«, jinde Pavla Stránského spis »O státě českém«, jinde spisy Ivana Olbrachta a jinde dokonce Čapkovy »Hovory s T. G. M.«. Tohle však je jen nepatrný výpočet z velkého množství pozastavených knih, neboť některým se zdál závadným i Havlíček, Jirásek, Svatopluk Čech, Herben, Masaryk — právě ta skupina autorů, která se objevuje v pohozených balících literatury, již se postrašení lidé chtějí zbavit. Není tedy bez důvodu domněnka, že právě onen nešťastně realizovaný zá-krok byl příčinou k vyděšení slabochů, že přechovávají doma něco, po čem úřady »pasou«. Mohlo to vzniknout tím spíše, že i forma zákazu v jednotlivých knihkupectvích se lišila — setkal jsem se s knihkupcem, který byl přesvědčen, že to je naprostá konfiskace, a odepřel mi prodati antikvární knížku Traubovu o Květnovém spiknutí r. 1849. V knihkupectvích se tento zmatek vyřídil šťastným odborným zásahnutím Svazu knihkupců a nakladatelů, který podal svým členům rozumný výklad i zvláštní rady, ale věc nezůstala omezena na vitriny a pulty a přeskočila do šeptaných výstrah neblahého rázu.

Je třeba stále na to myslet, že žijeme ve dnech zcela výjimečných, kdy se v takovém pražském hemžení vytvářejí psychosy všeho druhu. Každá z nich je škodlivá a nebezpečná choroba, které je nutno se bránit. Nejlepší prostředek je vždy svobodné slovo. Jen proto, že se teď tak málo ozývá, propadají lidé dohadům, které všechno zveličují.

Proti tomu však nezbytně nutno nasadit rozvahu každého jednotlivce, aby radou i výkladem pomohl zmateným duším. Neboť nyní je právě doba, kdy se česká četba z dob minulých stane nejmocnějším zdrojem záchovné národní síly. Od Havlíčka až k Čapkovi je to nepřetržitý proud duchovní útěchy a vzpruhy, nekonečné jiskření národního pokladu, nedotknutelné paladium víry a naděje. V těch knihách a knížkách je život naší řeči, našeho citění a myšlení i našeho rozhodování. Bez těchto knížek jsme jenom houfy a zástupy, z nich rosteme v národ. Střez svoje knihy, český člověče, a vracej se stále znovu k Havlíčkovi, Němcové, Nerudovi a ostatním; neboť vzdáš-li se jich a nic-li ti nepraví jejich hlas, opustil jsi ten tisíciletý svazek, jemuž se říká český národ.

Eduard Schmidt-Bass

poznámky

Stále dost úkolů pro Kontrolní a úspornou komisi

Po neúspěchu popřevratové Kramářovy Parlamentní kontrolní a úsporné komise byla tato instituce oživena za let poslední hospodářské krize a pracovala až do zániku parlamentu u nás. Rozpuštěním sněmoven zmizela a již nyní je patrné, že tím vznikla mezera, kterou lze, s použitím staré fráze na tomto vhodném místě, nazvat mezerou citelnou. Je ovšem pravda, že Parlamentní kontrolní a úsporná komise se v posledních dvou letech leckomu zdála někdy »přilíši agilní«, při čemž ovšem nemáme na mysli kritiky, kterým bylo nepřijemné, že se jim komise »plet« do jejich úřadování. Ale přes to, že komise měla k dispozici jen skromný aparát a že pracovala zdarma, byla její činnost v celku dobrá a úspěšná, hlavně proto, že počítala s neúřednickým světem, dávala se kolem sebe, myslila prakticky a docela nebyrokraticky. Také proto, konečně, že neváhala říci své mínění k čemukoliv, o čem soudila, že je to veřejný zájem. Toto hledisko obecného prospěchu bylo tak patrné, že jsme mohli s mírným podivením čísti v posledním týdnu nejenom ve »Venkově«, ale i v »Expresu« velmi pochvalné články o Parlamentní kontrolní a úsporné komisi, při čemž zejména pozoruhodné bylo, že byl chválen velmi upřímně její generální zpravodaj, bývalý sociálně demokratický poslanec Antonín Remeš. Tento muž ovšem skutečně nikdy neznal stranictví a jak bylo o něm kdysi vtipně řečeno, díval se stále po všech koutech státu, kde je nějaké smetí a špína, aby to pohotově a důkladně vymetl a vyčistil. I když Remešovi je dnes přes šedesát let, je to člověk, jehož schopnosti, agilnosti, poctivosti a znalostí by mělo být využito. Totéž se rozumí, že se Remeš při této práci nadřel, ale vždy podle zásady, že za »práci pro vlast se neplatí«. Právem se mu dnes dostává uznání se všech stran.

Věcnost, rychlost a spravedlnost, to byly hlavní zásady Parlamentní kontrolní a úsporné komise, podle nichž řídila své zásahy do úředního, státního, veřejného i poloveřejného života. Dnes, kdy zmizel parlament, je pro tuto komisi práce při nejmenším stejně tolik, jako dříve. Bylo by tedy velmi žádoucí vytvořit ji znovu a najít formu, aby měla alespoň tolik pravomocí, jako mívala dosud. Cis

Nové směry hospodářského myšlení

Jak vidíme všichni kolem sebe, je naše území zařadováno postupně víc a více do hospodářského území Říše, při čemž je zachovávána jeho celní samostatnost a do určité míry i finančně-hospodářská odlišnost, ovšem v mezích, stanovených výnosem Vůdce a říšského kancléře ze 16. března 1939. Ale je přirozené, že vlivy prostředí se projeví nejenom ve formách celkové organizace, ale také v nových směrech hospodářského myšlení u nás. Velmocenské území, jehož jsme součástí, je od roku 1934 spravováno podle plánů, ať jsou to již plány na čtyřleté hospodářské období, anebo zásadní plány organizační, výrobní, dopravní či odbytové, a podle těchto plánů bude také naše země do velké míry stále víc a více řízena.

Vývoj hospodářství tedy půjde od svobody k vázanosti. Je ovšem pravda, že také u nás již i za dob dřívějšího státního zřízení jsme nastoupili cesty vázaného hospodářství, ale dalo se tak tehdy hlavně na základě vzájemného jednání mezi skupinami, neboli, abychom tak řekli, politikou dohodování v hospodářských věcech. Byly také některé oblasti, jako na příklad zemědělská produkce, kde se v tomto směru pokročilo tak daleko, že nové směry prostě navážou již na to, kam se zatím u nás došlo. Kromě toho byly zde skupiny na pravici i na levici, které upozorňovaly na některé moderní směry hospodářské politiky zvláště v oboru politiky měnové. Takové směry ostatně jsou několik let i jinde, na příklad také v Anglii, ale zatím zvítězily úplně jen v Říši, kde ovšem byly zařaděny do rámce celkové plánování. Také zde tedy můžeme očekávat zrychlenější a ukázněnější vývoj.

Tento vývoj k vázanosti se nyní urychlí. Rozumí se, že nezasáhne pouze výrobu a oběh statků s celou finančně-hospodářskou technikou, která k tomu patří, ale že se také projeví i ve věcech sociálně-hospodářských, totiž ve

mzdách a cenách, tedy v hodnocení práce a zboží. Hlavní zásadou této vázanosti je stabilita, totiž znemožnění cenových výkyvů. Celé hospodářství je vázáno tak, aby velké politické úkoly Říše nebyly hospodářstvím rušeny, naopak posilovány, hospodářství se slovem podřizuje. To je patrné v každém opatření. Je přirozené, že postupně tomu bude tak i na našem národním území.

Jde však nyní o to, aby se tak dělo obezřetně, aby nevznikala zbytečná vnitřní konkurence a aby se žádné hospodářské území, tvořící složku Říše, zbytečně neoslabovalo. Chceme doufat, že odpovědní činitelé budou toto mít na mysli i při všech dalších opatřeních. Práli bychom si také, aby se o těchto věcech v obapolném zájmu mohlo mluvit docela otevřeně a upřímně. Také my máme své zkušenosti, měli jsme možnosti a bylo by škoda, aby docela zanikly. Je tu na příklad kromě zmíněné otázky vnitřní konkurence jednotlivých území mezi sebou, kromě problému poměru měn a cen, také významný problém exportu.

Vývoz z bývalé republiky vynášel ročně za pět miliard K devis. Bylo by žádoucí, aby tento vývoz nejenom v našem zájmu, ale také v zájmu Říše, nebyl ztracen, čili aby bylo z našeho bývalého exportu zachráněno, co se zachránit dá. Proto by se mělo u nás, v dohodě s říšskými odpovědnými místy, uvažovat o tom, zda by neměli být vysláni naši lidé, nejenom ze světa obchodního a průmyslového, ale i kulturního a úřednického, kteří znají cizí jazyky, cizí mentalitu a mají v cizině styky, ven do světa, kde by upozorňovali na to, že mluvili se tam o našem národě, musí se mu také poskytnout pomoc, aby mohl žít. Tato pomoc především může záležet v udržení dosavadních hospodářských styků, v zachránění exportu v takovém rozsahu, v jakém to jenom bude možné. Ale o tom nestačí psát u nás do novin. Tu je nutno dělat, pustit se do věci, poslat ven lidi, kteří znají cizí země a jazyky, aby tam pracovali a vrátili se s poznatky, co se v tomto směru dá dělat. Byla by škoda pro nás všechny, aby všechny bývalé styky a možnosti, které zakládaly rozsah našeho exportu, prostě padly do vody jen proto, že jsme nic na jejich zachránění ne učinili. Ale toto skutečně velmi spěchá!

Nevíme, jak dalece je možné, aby český národ otevřeně mohl upozorňovat, s čím je či bude v tom či onom případě nespokojen v hospodářských věcech. Bylo by však podle našeho soudu dobře, kdyby se tu vyvinula mezi Němci a Čechy taková vzájemná upřímnost. Prospělo by to na obou stranách. Soudíme, že by nebylo správné, abychom jenom mlčeli, a že (nejde-li ovšem o věci politické) právě hospodářské věci by měly patřit, stejně jako věci kulturní, k těm, o nichž se může veřejně diskutovat. Moll.

Nebezpečné a zbytečné šeptý

Psalí jsme zde již na podzim proti pověstem, šířeným fantasty, žvanily, panikáři a zčásti zlomyslníky, ať se týkají bývalých českých politiků, žijících dnes za hranicemi, anebo »zpráv« zahraničního rozhlasu, zejména ruského, či konečně »chystaných akcí« u nás doma. Tehdy jsme napsali, že musíme dnes více než kdykoli jindy apelovat na střízlivý rozum našeho národa, který se vždy vyznačoval smyslem pro realnost. Po událostech březnových jsme dodali, že pro nás, kteří žijeme na území českého národa, platí zase jen politika zdravého rozumu, která se musí projevit přijetím situace a praktickým, avšak mužným chováním podle toho, jak se tato situace vyvíjí.

Mezi nebezpečné šeptý tohoto druhu patří především také pověsti o jakýchsi »pogromech«, které způsobily, že bezpečnostní opatření musila být v minulých dnech zvyšena. Těsně před velikonočními svátky prý měl být uspořádán program na židy, mluvilo se při tom ještě o »dalších« pogromech a nastalo zneklidnění jak mezi Čechy, tak mezi Němci. To vše bylo ovšem naprosto zbytečné a nepřispělo to ke zrychlení vývoje, který musí směřovat ke klidu a k urovnání věcí. Uvítali jsme proto, že to byl právě »Venkov«, který věnoval těmto pověstem rozumný článek, v němž zejména zdůraznil, že český národ už dávno před válkou odmítal pogromy, že se nesmířil s metodami atentátů a že prudce nesympatisoval s těmito zjevny, jak jsme je tehdy znali v předválečném Rusku. U nás ovšem

mohlo jít, podle správného úsudku »Venkov«, jen o nepatrnou skupinu lidí, která se takovými nesmysly a bláznivými nápady zabývala. »Venkov« k tomu dodal:

»Přes to nemožno ani ojedinelou svévolnost toho druhu podceňovat, neboť by to znamenalo incident, a my víme, jaké následky v dnešním hořlavém ovzduší i nepatrný incident může způsobit. Proto s uspokojením zjišťujeme, že k žádné výtržnosti na Bílou sobotu nedošlo, a doufáme, že k ní nedojde ani v budoucích dnech. Varování výboru Národního souručenství před účastí na takových neodpovědných akcích nebylo zbytečné, ježto český národ nechce mít s takovými způsoby »řešení« židovské otázky nic společného. Židovská otázka se ovšem i u nás vyřeší — a už se řeší ve velkém měřítku —, jak je to přirozeno při nynějším našem postavení v oblasti Říše, ale český národ bude i tu postupovat s ukázněností a zákonitostí, jako postupoval ve všech situacích až doposud. Kdyby však přece jen měly se opakovati podobné známky úmyslu uspořádati nějaké individuální akce na vlastní vrub, potom by bylo třeba, aby úřední místa již dále neotálela s tvrdými zákroky, to je se zajištěním všech osob, které ukázněnému postupu celého národa by se odvažovaly vpadat do zad.«

To je docela rozumné a jedině správné stanovisko, které my také sdílíme, jsouce přesvědčení, že podobně smýšlí obrovská většina českého národa. Nic nám tak nemůže v naší dnešní situaci škodit, jako fantastičnost a nerozum, a nezáleží na tom, ať se projevují v čínech diktovaných naivitou, dobrou vůlí či zlovolností. Nelze opravdu si přát nic upřímnějšího, než aby povolání úřední činitelé věnovali většinou tohoto druhu zvýšenou pozornost a jednali tak rozhodně, jako dosud. Budou v tom podporování všemi povlivnými Čechy.

MOLL

Konec Hadimršek

V říšském nařízení, které bylo v těchto dnech vydáno, se stanoví určitý počet typů malých, středních a velkých automobilů osobních i nákladních, jež je nadále v Říši povoleno vyrábět a každé továrně se přidělují jeden nebo dva typy.

Tim se splňuje to, po čem jsme zde již tolikrát toužili, aby bylo provedeno v našem bývalém státě. Velký počet typů nejdrobnějších vozů — jejich výroba vznikla ovšem pod vlivem nepromyšleného zdanění, které postihovalo rozsah válek — si nejenom vzájemně konkuroval, ale co nejhoršího, zvyšoval si vzájemně ceny, protože odbyt nestačil ani zdaleka výrobě. Vždyť na příklad Skoda vka, která první přišla s amerikanisací automobilového průmyslu, postavila si před desíti lety v Mladé Boleslavi továrnu nákladem čtvrt miliardy korun, která měla výrobní kapacitu asi pětadvacet tisíc vozů ročně. Několik let potom, stejným nákladem a s téměř stejnou kapacitou, postavila podobnou továrnu v Praze Českomoravská Kolben. A při tom celková spotřeba automobilů ročně a nás se pohybovala kolem desíti tisíc vozů! Vedle těchto továren zde byla ještě čiperná a výkonná Tatra s jejími vzduchem chlazenými kvalitními motory, nehledě k dalším pěti či šesti menším továrnám, mezi nimiž vedla továrna na vozy Aero, vyrábějící zprvu auta přímo dětských rozměrů.

Takto »uspořádaná« výroba neznamenalá ovšem jenom plynutí financujícím kapitálem a přeinvestování, ale vedla logicky k podbízení a ke konkurenčnímu boji na základě cen spotřebitelům širších vrstev nedostí přístupných. Výroba proto nemohla stoupat úměrně k ostatní produkci. Protože továrna Tatra leží dnes na říšském území a protože jí byly přiděleny vozy s obsahem válek mezi dvěma až třemi litry, znamená mimo jiné tento výnos, o kterém píšeme, především konec tak zv. Hadimršek. Litujeme toho velmi, protože to právě byla značka, která měla všechny předpoklady k tomu, aby se stala základní značkou malých vozů české výroby. Vzhledem k bezečnosti dovážela se k nám i po Mnichově stále. Ale snad bude možné její výrobu zavést u nás, až dojde k podobnému opatření pro naše území. Říšské racionalizační opatření v automobilové výrobě je možno jen schvalovat, protože jeho důsledkem bude zlevnění výroby a snížení cen nových vozidel. S tím musí také souviset opatření o vyřadování neekonomických starých vozů, jež ostatně v zásadních rysech je také již v Říši aplikováno.

Cis

Menší možnosti?

Už dlouho byly jen malé možnosti politické práce: necitili jsme to, protože jsme mysleli na něco jiného, než je politická strana. Svoboda shromažďovací byla omezena: dlouhou dobu se nekonaly schůze; a upřímně: nebylo ani chuti na ně chodit. Byla podstatně omezena i svoboda tisku. Od řady stran jsme přešli k systému dvou stran. Ale ani tu se vývoj stranictví nezastavil. Ani nás to tak nebolelo. Nemysleli jsme na strany.

Dnes je jen strana jedna: Národní souručenství. Je to strana, která má povahu autoritativní. Politická možnost každého z nás se zmenšila. Dlouho bude trvat, než se s tím vším v duši vyrovnáme.

Mohli bychom se dnes ptát, zda jsme nepřecenili význam tak zvané politiky. Či lépe: zda byl pochopen pravý a skutečný smysl politiky. Politika byla — a my to často citili — odtržena od běžného denního života a lidé necitili, oč v té politice jde.

Ale svět kolem nás, příroda, věci kolem nás zůstaly jak byly. O lidech to platí méně. Bylo dost lidí, kteří jdou kolem nás bez páteře. Ale svět bezprostředně kolem nás se změnil.

Jsou menší možnosti politické, ale ten svět kolem nás je a bude nám bližší. K. Čapek nás k tomu vychovával. Nebylo v něm fráží. Učil nás vidět svět kolem nás. Nebudeme na plenárkách reformovat svět. Poznali jsme, jak přesuny v Evropě otráslý všim tím našim životem. Nechtěli jsme na plenárkách reformovat svět, věděli jsme, že na to nestačíme, ale pro referenty z ústředí to bylo pohodlné.

Ale — to bylo. Dnes vrátíme se více do svého vlastního a malého světa. Snad mnozí si teprve uvědomí, jak bohatý je život kolem nás. A jak je nutná a možná drobná práce kolem nás. Velké věci vyrůstají jen z drobné a ustavičné práce. Svět nepředěláme. Ale v tom malém světě — kolem nás můžeme mnoho vykonat.

V. G.

politika

Dr. Otto Schmidt:

Populační problémy — hybná síla politiky

Kolik je lidí na světě

Zkoumáme-li populační stav dnešního světa, přijdeme záhy k poznatku, že naše znalosti nejsou v tomto směru právě přesné a spolehlivé. Slavný demograf Robert Kuczynski soudí, že nemůžeme prý říci více než že současný stav světové populace je mezi 1880 a 2260 miliony obyvatel. Mnohem mlhavější obraz máme ovšem o zalidnění země v minulosti.

Učenci, zabývající se ve středověku studiem antiky, dopouštěli se určité chyby při svém badání. Jejich malé znalosti vedly je k tomu, že promítali populační poměry své doby do časů starověku. Historikové, kteří byli u vytržení nad dokonalou státní organizací Athén a Říma, zapomněli, že tyto Athény měly s Pireem v pátém století před Kristem nejvýše 100.000 obyvatel. Zapomněli, že celá Atika měla sotva 300.000 obyvatelů, a že vojenská velmoc Sparty byla představována asi 2000 bojovníky. Je pozoruhodné, že Platon, přemýšleje o ideální fungující státní organizaci, nemohl připustiti ve svém státě přirozený a ničím nebrzděný růst obyvatelstva.

Z moderních statistiků pokusil se prof. W. F. Willcox o zjištění populačního vývoje lidstva od doby spolehlivě zjištěných dat až po naše časy. Jeho údaje opravil slavný anglický populacionista prof. A. M. Carr-Saunders. Doplňme-li je nejnovejšími statistikami Společnosti národů, přijdeme k těmto cifrám (v milionech):

Odhad světové populace v letech 1650—1937:

	1650	1750	1800	1850	1900	1937
Evropa	100	140	187	266	401	528
Sever. Amerika	1	1.3	5.7	26	81	139
Střední a Jižní Amerika	12	11.1	18.1	33	63	125
Oceánie	2	2	2	2	6	10
Afrika	100	95	90	95	120	148
Asie	330	479	602	749	937	1145
Součet	545	728	906	1171	1608	2095

Z tabulky je zřejmo, že v r. 1650 má Evropa 20% a v r. 1937 již 25% světového obyvatelstva. Severní Amerika, která měla v r. 1650 0.2% světové populace, zvětšila svůj podíl na 7%, čili zvětšila tento podíl pětáctkrát. Asie, která měla r. 1650 61% světového obyvatelstva, klesla na 54%, přes to, že zůstává daleko největším lidským reservoárem. Afrika, která měla r. 1650 18%, zmenšila tento počet na pouhých 7%. Ač absolutně vzrostla, ztratila nesmírně proti ostatním kontinentům. Je zajímavé, že Afrika jediná vykazuje tento ohromný populační deficit a že stojí zcela stranou populační laviny 18. a 19. století. Profesor Pearl, hledající národ, jehož populační vývoj byl již ukončen, našel jej právě v tomto dílu světa. Díl světa, jehož růst dosáhl za poslední století téměř pohádkových rozměrů, je Severní Amerika. Hned po ní jdou Evropa se Střední a Jižní Amerikou.

Jak je to s barevným nebezpečím

Trvalý populační růst počíná v Evropě kolem r. 1700. V Asii rostlo obyvatelstvo Japonska již od roku 1680 a podobný pohyb možno pozorovati i v Číně. Jinak se však zdá, že populační růst v ostatních částech světa byl pozdějšího data než v Evropě a zřejmě byl evropským vývojem velmi ovlivňován. Pokud jde o poměrné úbytky či přírůstky, vykazuje zase daleko největší zisk bílá rasa. Neboť až žlutá rasa absolutně velmi získala, jest její poměrný podíl na světové populaci asi stejný jako v roce 1680. V tomto směru není tedy třeba přecenovat žluté nebezpečí, jak se to často činí. Černoši vykazují velké početní ztráty, neboť tvořili jednu pětinu světové populace a dnes sotva jednu patnáctinu. Jest důležité uvědomiti si tuto skutečnost, neboť stále se objevuje tvrzení, že černošská rasa vykazuje na příklad ve Spojených Státech vyšší natalitu než běloši. Různé hlasy poukazují na nebezpečí, plynoucí pro bělošskou kulturu z rostoucího negerského živlu v Americe. Je jisto, že počet negrů ve Spojených Státech absolutně velmi vzrostl, avšak přes to zůstal daleko za růstem bílého obyvatelstva, jak je na příklad zřejmo z této tabulky:

Rok	Počet	Procento celého obyvatelstva
1930	11,891.143	9.7
1920	10,463.131	9.9
1910	9,827.763	10.7
1900	8,833.994	11.6
1890	7,488.676	11.9
1880	6,580.793	13.1
1870	5,392.172	13.5
1860	4,441.830	14.1
1850	3,638.808	15.7
1840	2,873.648	16.8
1830	2,328.642	18.1

Negři ve Spojených Státech vzrostli sice od r. 1790 do r. 1930 patnáctkrát, ale počet bílých se zvětšil třicetkrát. Burgdörfer ukazuje sice správně na to, že pro bělochy pracovalo nesmírné přistěhovalectví. Přece však nelze onen veliký rozdíl převést pouze na imigraci. Burgdörfer uvádí ve zvláštní tabulce cifry o pronikání negrů do severoamerických velkoměst. Tento úkaz nepovažují naprosto za znepokojující. Do nedávna byly téměř čtyři pětiny negrů na poměrně malém prostoru, sahajícím od jižní Virginie k východnímu Texasu a známému pod jménem „bavlněný pruh“. Nedávno však nastalo hromadné stěhování negrů z této krajiny do severoamerických velkoměst. Odchodem negrů z těchto území vysvětluje se, že r. 1890 měla severní města, čítající nad 100.000

obyvatel, jen 2% negrů z celé země, kdežto roku 1930 jich mají 12%. Stěhování negrů do měst znamená však jejich urbanisaci se všemi důsledky pro porodnost. Je možno proto spíše očekávat, že natalitní míry negrů se budou mírně snižovat, jelikož jejich počet na venkově klesl z 80.6% r. 1890 na 56.3% r. 1930. Jediný fakt, o který může Burgdörfer opírat své tvrzení o nebezpečí, hrozícím bílé rase v Americe, je ten, že přírůstek v údobí 1920 až 1930 činil u bílého obyvatelstva 13.5%, kdežto u negrů 13.6%. Zdá se mi však, že toto je spíše důkazem skutečnosti, že přirozené natalitní míry bílého i černého obyvatelstva v Americe směřují k vyrovnání na stejné nízké základě, nejsou-li rušeny přistěhovalectvím.

Rudá rasa, která měla r. 1650 kolem 13 milionů, vzrostla na pouhých 20 milionů. A přece se Burgdörfer domnívá, že v zemích Střední a Jižní Ameriky stojí rudá rasa na začátku vítězného výboje. Spengler tvrdí dokonce, že v krátké době nastoupí čisté indiánské panství nad Střední a Jižní Amerikou. Podívejme se stručně na zastoupení bílé a barevné rasy ve Střední a Jižní Americe a pak na její porodnost. Rasové rozvrstvení:

	% bílých	% indiánů a mesticů
Costa Rica	90.5	8.3
Guatemala	10	90
Honduras	5	90
Mexiko	19	81
Argentina	97.9	2
Bolivia	13	86
Brasílie	40	41.3
Colombia	10	55
Ecuador	25	65
Peru	10	85
Venezuela	2	92

Je pravda, že rudá rasa vykazuje v latinské Americe větší porodnost, avšak tento rozdíl není tak značný a státy, kde mají rudi převahu, jsou většinou malé.

Středem kultury a civilizace stávají se státy bílé. Populační vlna devatenáctého století je v podstatě ohromnou

expansí bílé rasy,

jež nemá příkladu v dějinách. Bílá rasa přichází v tomto století svou plodností na první místo mezi národy světa.

Pro přehled uvedeme několik dat o populačním růstu některých států v poslední době.

	Živě narozených 1000 obyvatel							
	1913	1924-29	1932	1933	1934	1935	1936	1937
Česko-Slovensko	—	24.1	21.0	19.2	18.7	17.7	17.4	17.2
Německo	26.9	19.3	15.1	14.7	18.0	18.9	19.0	18.8
Rakousko	24.1	18.9	15.2	14.3	13.5	13.2	13.1	12.8
Maďarsko	33.8	26.6	23.4	22.0	21.9	21.2	20.5	20.2
Francie	19.0	18.4	17.3	16.2	16.2	15.3	15.0	14.7
Švýcarsko	23.1	17.9	16.7	16.4	16.2	16.0	15.6	15.0
Belgie	22.4	18.9	17.6	16.5	16.0	15.4	15.2	15.1
Holandsko	28.2	23.7	22.0	20.8	20.7	20.2	20.2	19.8
Vel. Británie	24.2	17.9	15.8	14.9	15.2	15.2	15.3	15.3
Svob. st. irský	—	20.5	18.9	19.2	19.5	19.6	19.6	19.8
Švédsko	23.2	16.7	14.5	13.7	12.7	13.8	14.2	14.3
Norsko	25.1	18.8	16.0	14.8	14.6	14.4	14.8	15.3
Dánsko	25.6	20.2	18.0	17.3	17.8	17.7	17.8	18.0
Fínsko	27.2	21.7	18.7	17.4	19.1	19.6	19.2	—
Litva	—	28.7	27.3	25.7	24.7	23.3	24.1	22.2
Lotyšsko	—	21.4	19.4	17.8	17.2	17.6	18.1	17.7
Estonsko	—	18.1	17.6	16.2	15.4	15.9	16.1	16.1
Polsko	—	33.6	28.7	26.5	26.5	26.1	26.2	24.9
Rumunsko	42.1	35.5	35.9	32.0	32.4	30.7	31.5	30.8
Jugoslavie	—	34.2	32.8	31.4	31.5	29.8	28.9	—
Bulharsko	—	36.0	31.4	29.1	30.1	26.3	25.7	23.9
Řecko	—	27.9	28.5	28.8	31.2	28.3	28.0	—
Itálie	31.7	26.9	23.8	23.7	23.4	23.3	22.4	22.7
Španělsko	30.4	29.4	28.2	27.8	26.2	25.6	—	—
Portugalsko	32.3	33.7	29.8	28.9	28.4	28.4	28.3	27.0
Kanada	29.1	24.1	22.0	20.9	20.5	20.3	20.0	—
USA	—	—	17.4	16.6	17.1	16.9	16.6	17.0
Australie	28.2	21.9	16.9	16.8	16.4	16.6	17.1	17.4
Argentina	38.0	31.1	27.9	26.1	25.5	25.4	24.4	24.0
Japonsko	33.0	34.1	32.9	31.6	29.9	31.6	29.9	—
Brit. Indie	39.4	34.0	33.3	35.5	33.7	34.0	35.4	—

Podle Zpráv Společnosti národů.

Sláva a pád Francie

V populačných číslech vidíme jako v zrcadle dějinný vývoj národů. Francie, která byla za Ludvíka XIV. populačně nejsilnějším státem Evropy, je ještě r. 1800 na předním místě mezi velmocemi. Jen když si uvědomíme její ohromnou poměrnou populační sílu, dovedeme pochopiti slávu a velikost jejich válečných dobrodružství pod prapory Republiky i Císařství. Ještě roku 1800 má skoro o polovinu obyvatel více než Itálie a téměř třikrát tolik jako Španělsko. Německo, které má o tři miliony obyvatel méně, mizí zcela v jejím stínu. Její největší nepřítel, Anglie, má rovněž skoro o polovinu obyvatel méně. Přes to překonala již nejvyšší bod svého růstu. Podle Landryho počíná klesati plodnost francouzských žen již koncem století osmnáctého.

Století devatenácté je populační bitvou mezi Francií a Německem. Německé vítězství na tomto poli mělo za nutný následek Sedan, když němečtí profesoři vykládali již půl století o úpadku a degeneraci francouzské rasy. V r. 1900 vidíme úplný převrat v populační rovnováze evropských států. Všichni sousedé Francie ji populačně dostihují neb i předhánějí, Itálie, která nesla zvláště těžce svůj úděl »menší latinské sestry«, má již o pouhých 6 milionů obyvatel méně. V předvečer světové války stál proti stacionárnímu obyvatelstvu Francie příval Německa, kterému s každým populačním přebytkem rostlo sebevědomí.

Ruský tlak

Možno-li však mluvit o vítězi v tomto závodění národů, bylo již před světovou válkou zřejmo, že jím je někdo jiný než Německo. Podívejme se na vývoj čtyř světových velmocí po stránce populační.

Z každého 1000 obyvatel v Evropě připadalo na:

	r. 1801	r. 1905	r. 1936
Vel. Británie	93	105	89
Francie	158	94	79
Rusko	200	285	328
Německo	160	145	127

Ohromný vzestup ruské populace vysvitne ještě lépe při srovnání s Německem. Evropské Rusko má roku 1800 39 milionů obyvatel a Německo 24,5 milionu. Roku 1900 má Rusko 110 milionů, Německo 56,4 milionu a dnes stojí proti 173 milionům obyvatelstva Sovětského Svazu 80 milionů obyvatel Říše před připojením Rakouska a sudetského území. Chápeme proto povzdech Hitlerův, když mluvil s lordem Londonderrym o možnosti války proti bolševismu: »Za třicet let bude již pozdě!«

Že si i Němci uvědomují tuto skutečnost, je vidět na př. z knihy známé autority německé, prof. F. Burgdörfera. Burgdörfer mluví o přesunu evropského populačního těžiště.

»Západní, střední a severní Evropa vstoupily již do znamení populační stagnace. Jihomránské, především ale východoevropské národy jsou proti tomu — aspoň ještě zatím — v období silného růstu a tím přesune se populační těžiště Evropy, které dříve leželo v západní a střední Evropě, stále více na východ. Od roku 1930 do roku 1960 jest očekávati v Evropě ještě přírůstek asi 100 milionů lidí, z nichž asi 80 milionů připadne jedině na slovanský východ, zatím co germánské a románské národy Evropy zúčastní se tohoto přírůstku jen asi 10 miliony. Zatím co na začátku devatenáctého století měly tři velké větve Evropy asi třetinový podíl na celkovém obyvatelstvu 180 milionů, připadne ze 600 milionů Evropanů, kteří tu budou pravděpodobně roku 1960, přes 300 milionů nebo zhruba polovina na slovanské národy východní Evropy a jenom asi čtvrtina na germánské a románské národy.«

Číselně vyjádřen vypadá tento poměr takto:

	1810	1910	1930	1960
	mil. proc.	mil. proc.	mil. proc.	mil. proc.
Germáni	59 31.1	152 34.4	149 30.0	160 26.9
Románi	63 33.7	108 24.3	121 24.4	133 22.3
Slované	65 34.7	187 41.7	226 45.6	303 50.8

Chceme-li zůstatí blízko skutečnosti, nesmíme ovšem předbíhati právě oněch třicet let. Dnes je populační tlak v Evropě největší u Německa a Itálie. Německo do roku 1936 nemá vůbec kolonií, a zámořské panství Itálie je malé ve srovnání s jinými státy. Je samozřejmé, že dnes jsou tyto státy ohnisky populačního tlaku. Jejich věkové složení je však takové, že počet jejich obyvatel se blíží již kulminačnímu bodu. Jejich populační růst nedostihne nikdy růst národů slovanských, neboť je předurčen, nebo, chceme-li, zpečetěn jejich věkovým složením. Toto platí ovšem více o Německu než o Itálii.

Podívejme se stručně na vojenský potenciál některých států kolem r. 1960. Německo uvádíme v jeho rozsahu před připojením Rakouska a před Mnichovem. Jest zdůrazniti, že Rakousko i sudetské země populačně mimo okamžitý početní přírůstek Německo neposílily. Rakousko mělo r. 1936 počet porodů na 1000 obyvatel 13.1, což je nejnižší číslo v Evropě vůbec. Autorem výpočtů je dr. Burgdörfer.

Počet mužů od 20 do 45 let, kteří svým věkem tvoří jádro armád, stoupne na př. u Polska z 5.2 milionu r. 1930 na 8.2 milionu r. 1960. Německo, které má nyní 12.4 milionu mužů ve věku 20 až 45 let, bude jich mít roku 1960 jenom 11.7 milionu. Tvoří-li tedy polský počet dnes jenom 42% počtu německého, bude r. 1960 tvořit plných 70%. Francie má dnes 7 milionů mužů tohoto věku, kdežto r. 1960 jich bude mít jenom 6.5 milionu. Spojené armády polská a francouzská měly by dnes 12 milionů mužů ve věku 25 až 45 let proti 12.4 milionu Německa před anexemi. Roku 1960 je tento poměr obrácen, neboť obě armády budou mít téměř o 3 miliony mužů více než armáda německá. Itálie, která má dnes asi 7 milionů mužů v tomto věku, zvětší v r. 1960 svůj počet na 9½ milionu. Srovnáme-li stav francouzský a italský r. 1960, je zřejmo, že proti dnešní rovnosti je r. 1960 stav italský o 3 miliony vyšší.

Jako bylo s námi

Pokusme se určití tento populační potenciál i pro První republiku. Podle výpočtů dr. M. Weiricha, který rozvádí jen existující populační materiál za předpokladu stále stejné úmrtnosti do budoucna, je mužů 24–44letých v r. 1930 2,228.867. Roku 1960 stoupne tento počet na 2,414.661, tedy celkem nepatrně. Dr. Weirich nepracoval s žádným předpokladem o naší budoucí porodnosti a proto může srovnávat jen ročníky od 24 let výše. Chceme-li vyplniti tuto mezeru, použijeme výpočtů, které jsou pracovány za předpokladu stále stejné úmrtnosti jako v r. 1929–32 a porodností jako v r. 1933. Přicházíme k těmto číslům: Mužů od 20 do 44 let je v První republice r. 1930 2,824.522. Tento počet klesne r. 1960 na 2,814.707. Z obou výpočtů je vidět, že náš potenciál zbraně schopných mužů byl by býval r. 1960 asi týž jako dnes.

Za mírně optimistického předpokladu bude mít Anglie a Wales za padesát let 33 milionů obyvatel a Francie 34 milionů. Za tutéž dobu bude mít SSSR daleko přes 200 milionů. Proti ubývající populaci západních zemí stojí ohromný kolos východu, rostoucí do gigantických rozměrů. Dnes stojí západní Evropa u bodu stagnace. Za třicet let nastane pomalý pokles. Tehdy uvidíme tuto skutečnost v ostrém světle.

Tato čísla budoucnosti nesmějí se nám však stát preludem, pro který bychom neviděli dnešní skutečnost. Přesvědčili jsme se na příklad, že naše spojení se SSSR bylo směnkou, splatnou až v příliš daleké budoucnosti. Zdá se, že germánská rasa blíží se ještě k své dějinné kulminaci. Všimněme si na příklad situace Francie, kterou jsme pokládali za svého největšího spojence proti ose Berlín–Řím.

Pohyb obyvatelstva ve Francii, Itálii a Německu za rok 1935 a 1936

	Narození	Úmrtí	Přibyté
Německo (1935 a 1936)	2,540.300	1,538.900	951.400
Itálie (1935 a 1936)	1,951.900	1,176.600	775.300
Francie (1935 a 1936)	1,270.600	1,300.500	— 29.900

Dnes se přebytek Francie mění v minus a rovnoběžně s ním ztrácí Francie poslední zbytky svého velmocenského postavení. Až do vlastního demografického obratu, který nastane kolem roku šedesátého, je nutno počítati velmi vážně s populační silou Německa a Itálie.

Život a instituce

Milena Jesenská:

Česká maminka

Žena prožívá vždycky všechny události jinak než muž: trpělivěji, odevzdaněji, odolněji. To už příroda učinila ženu takovou. Naučila ji chápat, která třeba věci snášet. Muž se většinou vzpouzí v jakémsi vnitřním lomcování a vzdoru, pokud má charakter. Nebo se hroučí zcela nečekaně, jakmile se propadají podmínky, na které byl zvyklý. Žena v jakémsi zemitém hrdinství popadá vždycky povinnost nejbližší. To hrdinství leží předně v tom, že dovede úplně vyškrtnout sebe samu, myslíc především na lidi, kteří jsou jí svěřeni. To zemitě spočívá v tom, že je to povětšinou tisíc a jedna lidských všedností, drobností a obyčejností, které musí být vykonány a na které každý ve vzrušených chvílích zapomíná právě proto, že se mu zdají nicotné.

Veliký plamen ženiny udatnosti mění se v tisíce drobných mincí, které nelze vyčerpát, jako nelze umořit srdce vskutku milující. Plnýma rukama můžeš vyhazovat z okna drobné penízky, nedopočítáš se jich ani, ale konce neberou. Zažili jste už, jak vypadá být, kde někdo umřel? Na židlich sedí lidé se zarudlýma očima. Muž stojí zády k bytu a kouká oknem ven, vždycky se vzdorní lidé rádi dívají oknem ven, někam daleko, alespoň v představách. Děti nešly do školy, nic nechápou, poděšeně mlčí a někde někdo vzlyká. A mezi tím chodí tichá maminka. V poledne postaví na stůl polévku, pojď něco sníst, muži, ať máš něco teplého v žaludku. Ty, děvečko, vezmi Pepička a jděte k babičce, počkej, vezmi si svetr, ať se nenastydneš. Máš čistý kapesník? Nech tetu s pokojem, nech ji vyplakat, uleví se jí.

To jsou, víte, ty drobné penízky. Jsou chvíle, kdy je tak nesmírně těžké žít. Ale máminy ruce zachraňují dnešek i zítřek. Viděli jste už maminku, které se narodilo děťátko? Vyčerpaná a unavená přijímá malého tvorečka do náručí jako úkol, který jí svěřuje život. Na ulici venku můžete číst v novinách, že právě zahynulo tam či onde tolik a tolik set lidí pod leteckým náletem. Že se potopila loď, rozdrčená nepřátelskou pumou. Že zmizely se světa celé vesnice. Ale taď se narodilo jedno jediné, maličké, nepatrné miminko v úzkostech a radostech, drobeček příští naděje, částička zítřejšího světa. A maminka umývá denně svoje děťátko, převléká je, kojí, pere na ně a pokládá je na sluníčko a žádná věc na světě nezastaví její práci, žádná pohroma ji neoslabí. Za mnoho let bude snad jednou takhle maminka, postárlá a povadlá, posílat svého synka do války. Pak mu bude balit batoh a prát prádlo, bude se starat, aby mu přibalila něco dobrého a řekne se srdcem sevřeným a jakoby zmáčknutým: Pán Bůh tě, hochu, opatruj. Bude pak posílat balíčky buchet za svým chlapcem někam do ciziny a bude se za něj modlit

tichými modlitbami. A mezitím bude vařit, drhnout, mýt okna a zalévat kytky na zahrádce: bude měnit poklad své udatnosti na drobné kovové mince, které bude rozdávat plnýma rukama. Bude stát ve středu svého domova, jako neviditelný pilíř. Bude všude a zařídí všechno, a jakmile přijdete do oblasti jejich dlaní a jejího srdce, jste v bezpečí.

Takových maminek žije mezi námi tisíce a statisíce. Na drobné práci jejich rukou leží celé ovzduší domova. Ve stínu jejich práce rostou děti a muž vyřizuje svoji světskou práci. A v těch tisíci drobných penízcích je jedna velká mince: jsou to české maminky. Jejich češství je jim přirozeným příkazem, jako jejich mateřství. Dovede-li hájit muž svou myšlenku celým srdcem a celým mozkiem, hájí žena svoje češství nikoli z rozumové úvahy, ale mocí instinktivního příkazu. Trpělivá a houževnatá, rozdrobená v malé lidské všední povinnosti, z nichž se skládá život, dovede být žena bojovnější a boječtivější, než muž, je-li ohrožen ústřední cíl citového jejího života. Bojovnější právě proto, že nebojuje s rozvahou. Snad je k boji třeba víc nenávisti, než rozvahy. Ženy dovedou víc nenávidět, než muži, jako dovedou víc milovat. Dovedou bránit své ohrožené svěřenství proti přesile, dovedou umírat marně a dovedou hájit do posledního dechu věc, která by se rozváznému zdála předem prohranou, jako pěníce hájí hnízdo proti luňákovi. Hnízdo a mláďata — to není jenom povinnost. To je úkol, který svěřila ženě příroda. To je věc, o které se nepřemýšlí a o níž se ani mnoho neví. To je věc, pro kterou se pokojně, spolehlivě a svědomitě žije a pro kterou se třeba umírá z podivuhodného rozkazu, který pochází z hlubin srdce.

V rukách takových maminek nechť leží naše domovy. Těmto ženám můžeme svěřit národní svoji budoucnost se srdcem pokojným. Budou ji chránit, jako kněžky ochraňovaly oheň, jenž nesměl vyhasnout — těmi nespočetnými, drobnými penízky. A budou ji bránit ze všech sil, kdyby snad měla být jednou ohrožena.

Snad těch dvacet let, jež jsme prožili, bylo příliš, příliš krátkých. Dvacetiletá skutečnost nezahrazuje pohled zpátky. Je mnoho lidí mezi námi, kterým ta minulost nevymizela z paměti a jaksi přes noc jsme se k ní vrátili. Ztratili jsme poměrně snadno svoje bývalé státní hranice a svoji státní samostatnost. Bylo by však nesmírně těžké žádat po tomto lidu, aby ztratil zvláštní výraz své národnosti. V jeho ochraňování máme už tradici. To jsme se učili už mnoho, mnoho desítek let. Nepamatují-li se na to mladí mezi námi, vědí to naše mámy. Dědeček a babička každého z nás mozočným rukama se lopotili na zahrádce své české národnosti. V každé rodině jsou o tom zkazky, báje, pohádky. Takhle práce už tu byla vykonána dobrýma a dělnýma rukama. Má hluboké kořeny v srdcích všech, neboť zdatnost práce byla odjakživa statkem, který se dědil v národě.

A naše maminky se vrací do úloh našich babiček. Vidím svoji babičku před sebou a nikdy na ni nezapomenu. Podobala se Babičce Boženy Němcové právě tak, jako se jí podobala babička vás všech. Nosila na hlavě hedvábný šátek a pěstovala za oknem azalky. Měla osm dětí, když pekla livance, nemohla

se dopéci, jak děti hladově užívaly z plotny a když balila knedlíky, balila půl dne. Dostalo-li jedno dítě neštovice, mělo za chvíli i ostatních sedm dětí neštovice a babička chodila drobná a bdělá, od lůžka k lůžku, sama však nezastonala, protože neměla na to čas.

Střechy Malé strany, kužel světla nad stolem pod zeleným stínidlem, podivuhodná malomluvnost a podivuhodná dobrota velkého srdce, samozřejmá životaschopnost a žulové češství — to byl domov mojí babičky. Ve válce, jak se ještě pamatují, jsme počítali čas o hodinu dřív, říkali jsme tomu letní čas, ale babička tomu říkala rakouské vynálezy a v její domácnosti šly hodiny podle poctivého slunce, celému přívalu okolního světa na vzdory. A když někdo řekl: Je dvanáct hodin, vztyčila se malá, tichá babička a řekla: Je j e d e n á c t h o d i n! A znělo to jako proslav královny a jako patetická báseň. A skutečně: byl o jedenáct hodin.

To proto, poněvadž drobné věci se stávají velikými symboly. A poněvadž je to žena, která třímá v ruce drobné věci, kraluje také nad velikými symboly. Česká píseň a česká kniha. České pohostinství. Česká řeč a české staré zvyky. Česká velikonoční vajíčka, české zahrádky a trsy českých růží. Pohoda českého domova, český chorál a dobrosrdečná kamarádství českých lidí. To všechno jsou drobné věci, ležící v rukou českých žen. Dělat je po našem a dělat je dobře — těch drobných tisíc všedností a povinností — to je obrovský úkol, který dnes každá máma přejímá.

A není ani třeba přát jí sil a vytrvalosti. Je totiž naprosto nepochybné, že je bude mít.

Jiří Soumar:

Podmínky dobré nálady

Nemůžeme říci, že bychom dnes potkávali tisíce lidí, na kterých je vidět dobrá nálada. Je příliš mnoho okolností, které nedovolují člověku, aby jasně viděl do budoucnosti; a každá nejistota konec konců kazí dobrou náladu.

A přece dobrá mysl je to hlavní, co potřebuje člověk, který dostal několikrát palicí do hlavy. Se slzami v očích se špatně pracuje. A především je třeba práce. Ani myšlenek do minulosti ani fantasií do budoucnosti. Postavte se ke svému stolu, na své pole, ke svému stroji a zažerte se do práce. A zbude-li vám přece jen volná chvíle, pak projděte v rychlosti tuto reportáž o dobré náladě.

Co je spokojenost?

Spokojenost ženina je obyčejně závislá na spokojenosti muže, s kterým spojila svůj osud. Chce-li se politik starat o spokojenost žen, musí bdít, aby se všichni muži mohli v mladém věku oženit. A mají-li se muži ženit, musí mít práci, za kterou jsou slušně placeni a která je baví.

To je tedy spokojenost: opatřit každému práci a způsobit, aby měl z práce, kterou koná, radost. To je velmi důležité, neboť pracovat osm hodin denně a dostat pak třeba slušnou mzdu se škaredým výrazem nebo za výkon, o kterém sám pracovník je přesvědčen, že byl špatný — to nezpůsobuje spokojenost, ale neurosu. Dostat lidí k práci, která je baví, a přesvěd-

čit je, že jejich práce je v zájmu společnosti důležitá — to jsou základy spokojenosti.

Co je štěstí?

Po léta žije fráze: »Ten člověk má štěstí.« Ale o tomto štěstí, kterým je míněna příznivost všech možných okolností, že se onomu muži podaří každý plán, který si usmyslí, nechceme mluvit. Bývá to obyčejně také optický omyl, neboť lidé, kteří mají štěstí tohoto druhu, jsou obyčejně tak prozíraví, že si příznivé okolnosti připravují sami a že je dovedou rozpoznat, což samo o sobě je výkon úctyhodný. Ale člověk »který má štěstí« nemusí mít ještě osobní pocit štěstí. A je známo o mnoha úspěšných mužích, že pokládali svůj celý život za omyl, neboť toužili po jiné práci, jiném úspěchu a jiném uznání.

Pocit štěstí není vůbec trvalý. Ani člověk, o kterém se říká, že je nejšťastnější, nebručí si patrně trvale u snídaně, oběda i večere: »Jsem šťasten«. Pocit štěstí se velmi podobá pocitu hrůzy, a spoň ve svých fyziologických znacích: najednou se vám ozřejmil nějaký fakt a v tom okamžiku už se hrne krev do hrdla, červenáte, špatně se dýchá, člověk by skákal, plakal, řval —.

Ovšem, zde mluvíme o velkých pocitech štěstí a neštěstí, které jsou v životě velmi řídké. A my chceme v této nenáročné úvaze jen zjistit, jde-li alespoň částečně připravovat umělým způsobem v životě okamžiky malého štěstí. V tom případě je možno mluvit o štěstí jen jako o vyvrcholení spokojenosti. Mladá manželka vyprávěla: »Uvařila jsem oběd. Byla jsem sama s sebou spokojena. Přišel můj muž a řekl: Tak dobrou polévku jsem v životě nejedl. Pak mne nosil po pokoji. Byla jsem šťastna.«

Člověk, který dělá rád svou práci a ví, že ji dělá dobře, je spokojen. Ale teprve přijde-li někdo jiný, poklepá-li mu na rameno a prohlásí: »Tohle jsi provedl znamenitě,« pocítí okamžik štěstí. Jeho práce byla uznána. A z toho vyplývá, že si štěstí sám sobě nikdo dát nemůže. Můžeme dříť do úpadu, můžeme sami s sebou být spokojeni, ale musí přijít někdo jiný, aby nám svým uznáním vnukl pocit štěstí. Je to jako v lásce. I láska je úsilí dosáhnout splnění svého přání — lásky osoby druhé. Nelze milovat bez předmětu a nelze být šťasten dříve, dokud nám milovaná osoba nepadne kolem krku. Ale nemůžeme říkat, že jsme si štěstí vydobili, nýbrž že nám bylo uděleno.

Je to jedna z nejpodivuhodnějších věcí na světě: Každý z nás může celý život marně toužit po okamžiku štěstí. A není mezi námi chudáka a ubožáka tak velikého, aby nemohl druhého štěstím oblažít. Všichni jsme, chceme-li, rozdávači štěstí. Ale všichni jsme žebráky o štěstí prosícími. Můžeme se dříť na svém poli, ve své dílně, u svého stolu do úpadu, co je to platno, když nepřijde ani nadřizený, aby zabručel něco příjemného,

Snad je někdy vinen člověk sám, když si vybral špatnou práci, což já vím, ale snad se tu také mstí přílišná sobeckost. Nepochválil nikdy nikoho sám, nebude také nikdy nikým pochválen. Ovšem, postavíme-li takhle problém štěstí, mohli bychom dojít k mylnému závěru, že drobné lidské štěstí spočívá ve vzájemném pochlebování.

Nikoliv, je obsaženo v tom, čeho právě v našem ná-

rodě bývá nedostatek: v pozornosti plné ohledu a citu. V živém zájmu o jiné lidi. V touze najít na druhém především jeho rysy sympatické a jeho nepřijemnostmi se dát překvapit anebo je raději přehlédnout. Mluví se dnes o nutnosti zvýšit vlastenecký cit v každém z nás. Ano, ale mluví-li se o vlasteneckém citu kolektivně, je to jen gesto. Vlastenecký cit se musí jevit v tom, že každého bližního, pokud mohu, pokládám za svého vlastního bratra. Vycházím mu vstříc, pomáhám mu ulehčit práci. Věřím, že má dobrota a poctivost vyvolá dobrotu a poctivost druhých. Sázel jsem příliš mnoho na nenávisť — hlavně mezi sebou — a prohráli jsme. Vsaďme jednou také na lásku. Úsilím všech českých politiků budoucnosti musí být, aby dali svým českým bratrům a sestrám možnost cesty k spokojenosti a štěstí. Podmínky k spokojenosti je možno vytvořit hromadným způsobem. Je možno vymyslet nebo odjinud přejmout prostředky, jimiž národní důchod bude spravedlivěji rozdělen než dosud. Je možno vzbudit v každém vědomí, že jeho práce je všemi uznávána a že je národu prospěšná i potřebná. Je možno dát podnět k zakládání mladých a zdravých rodin. Je možno pozvednout náš duchovní život k nebývalé výši právě úctou k těm, kteří tvoří. Je možné proměnit ruce našich dělníků v ruce ještě zázračnější, než jaké už mají. Je možno z našich většinou již odborně vedených hospodářství vybudovat pravé divy moderní selské vědy. Můžeme být a budeme národem spokojených lidí, proč ne, vždyť spokojenost spočívá v dobře konané práci — a my přece dovedeme dobře pracovat.

Ale jsme u toho obyčejně špatně naladěni. Bojíme se, že nás ten druhý neuznává. A proto pro jistotu neuznáváme také jeho. Proto s takovou dětinskou radostí si citujeme, když někde v cizině napíší něco pěkného, řekněme, o našich lampách. Pyšně pak chodíme a říkáme: »Vidíte, naše lampy, to jsou nejkrásnější lampy na světě.« A při tom ti, kteří dělají třeba klíče, cítí jistou trpkost: »Jakže, naše klíče nebyly pochváleny, pročpak asi? Jen se dobře podívejte na ty lampy, vždyť ony vlastně čadí, jakým pak štrychem se to lampářům podařilo, že je v cizině pochválili?«

Popliváme lampáře, zkazíme jim radost i štěstí. A my, kteří děláme klíče, máme plachý pocit, že lampy nestojí za nic, ale naše klíče také ne.

A přece děláme dobré klíče, dobré lampy, a většina věcí, které jsou u nás vytvořeny, je dobrá. Dobře pracujeme a mohli bychom to na setkání říkat svým bratrům a sestrám.

Jen si někdy vyjeďte lanovou drahou na Petřín, zůstaňte v nejspodnějším oddělení a dívejte se, jak se před vámi vynořuje Praha, krásná, nepřekonatelná Praha, klidná, sousedská, ale majestátní. Celá je složena z drobných kousíčků. A každý by se dal pochválit zvlášť. Němci někdy říkají, že nám Prahu postavili. Nu, není čas na hádání. Nebudeme říkat: Tenhle kousíček je od nás, tenhle od vás. A nebudeme počítat, kdo má těch kousíčků víc. Ale potkáte-li nějaký kousíček, který je dílem Němce, pochvalte jej. A potkáte-li kousíček od Čecha, nezapomeňte pochválit také. Odložte na chvíli skromnost, kterou se vyznačujeme v míře až příliš veliké. Haněli jsme své hudebníky, sochaře, malíře a literáty, protože jsem jejich odlišnost ve své skromnosti pokládali za neumělost. A haněli

jsme se navzájem mezi sebou až příliš. Nedovedli jsme jeden druhému poskytnout pocit štěstí.

Na nápravu nikdy není pozdě. Hned, ještě teď můžete začít. Ohlédněte se kolem sebe. Kdypak jste naposled řekl své ženě, že byste bez ní byl na světě ztracen? Kdypak jste poctivě a bez sobeckého strachu pověděli svým spolupracovníkům, co pěkného si o nich myslíte? A vy páni politici, myslíte-li vždycky napřed na to, co vás s mužem jiného názoru spojuje? A vy páni kritici i novináři, víme přece, že na každé věci jsou stránky dobré i špatné; v dobrém článku, v dobré kritice musí být mluveno o obou; ale bývalo v naší povaze, že jsme vyzvedávali to špatné a dobré jsme pokládali za samozřejmé. A přece mnohému člověku by pomohlo k rozvití, k zlepšení práce a zvýšené tvůrčí činnosti, kdybychom občas vyzvedli to dobré a špatné pokládali tak trochu za samozřejmé. Pravé vlastenectví znamená, že mám všechny počestné lidi svého národa rád. A tato láska musí prosvítat i tam, kde je kárám. Když stromek špatně roste, přistavím k němu tyč, aby rostl lépe; není hned třeba urážet korunu.

Rozdávejme štěstí všem, kterým můžeme. A stále mějme na paměti, že štěstí nelze rozdávat kolektivně. I herec, kterého kdysi v útlém mládí vzrušoval potlesk publika, časem si jej započítá jaksi do gáže; ale štěstí se k němu dostavuje v podobě kulisáka nebo někoho jiného na něm nezávislého, který s ostychem prohlásí: »To, panečku, dnes bylo...«

K a ž d é m u j e h o ž i v e l

Vraťme se ještě k té spokojenosti. Již odedávna bylo shodně tvrzeno, že chudoba ubírá spokojenosti i těm, kteří jí trpí, i těm, kteří se na ni musí dívat. Chudí občané jsou nebezpečím pro stát.

Chudí, to jest lidé, kteří se pořádně nenajedí, špatně bydlí a mrznou v hadrech, by mohli dnes se světa už zmizet. Všeho je dost a není obav — aspoň pro ty, které nebolí hlava z toho, co bude za deset tisíc let — že by plodin ubývalo. Naopak, všechny živly se činí, seč jsou, aby nám daly, co potřebujeme. A proto bychom měli blahodárnou činnost živlů popřát všem. Jen se podívejte na příklad na vodu. Proč by každý nemohl dostat svůj spravedlivý díl vody? Vody pitné, vody k mytí, ale také vody ohřáté a proměněné v páru. A také vody změněné v led a sněh. Do všech obytných sídel by měl být zaveden vodovod. Ve všech lidských sídlech by měly být koupelny. Lázně říční a parní v každém místě. A proč by se chudí lidé, kteří dobře pracují, nemohli jednou za rok podívat na sněhovou krásu hor? A jestliže většinu zemského povrchu pokrývá slaná voda, chudým patří i na ní podíl. Jednou za rok projížďka po moři — proč ne, to přece není technicky nemožné.

Stejně tak je to s ostatními živly i s tím, co z nich vzhází.

Každý, kdo pracuje podle svých sil, má právo, aby slušně lidsky žil. Je ovšem pravděpodobné, že úroveň lidského žití stoupá a že králové ve středověku nebydlili o nic pohodlněji, než dnes rodina kvalifikovaného dělníka, ba, spíš ještě hůře. Ale tak to nejde měřit. Politik, který chce svému národu vydobýt aspoň nejnutnější podmínky k spokojenosti, musí si stanovit nějaké existenční minimum. A to musí být dopřáno každému. Není tajemstvím, že životní standard

Ríši byl a je v průměru vyšší než u nás. Musí být naší snahou, abychom se vyrovnali především v tomto s novými poměry.

V každé společnosti existují dva směry: jedni, kteří touží, aby měli co nejvíc soukromého majetku, druzí, kteří žádají, aby nikdo neměl nic, aby všechno bylo společné. A mezi těmito dvěma extrémy je mnoho odstínů; zvláště vynikají jednotlivci, kteří mají málo a závidí druhým a přejí si, aby také měli méně.

Tento postup je ovšem nesprávný. Propaganda politika, který by chtěl zvýšit kolektivní spokojenost národa, měla by přesvědčovat chudé, že jejich zájmem je, aby poněkud zbohatli, a bohaté, že by pro jejich osobní spokojenost bylo lepší, kdyby trochu zchudli.

Abý člověk byl dokonale spokojen, musí ukojit také pocit, který touží po soukromém vlastnictví. Lépe řečeno: po spravování nějakého majetku, aby mohl být pochválen za to, že umí dobře spravovat. Každý člověk si přeje, aby mohl dělat něco, za co lze získat chválu, ať už v jakékoliv formě. A nejjednodušší je mít nějakou hmotnou věc, s níž zacházíme po své vůli: spořitelni knížku, do níž se vpisují úroky i úspory, zahrádku, kde rozkvétají naše vlastní kytičky, domeček, který si po libosti natřeme, pokoj, v němž vyvěsíme své obrazy a rozprostřeme koberce vlastního vkusu.

Je to trochu směšné, ale nikdo se této touze po spravování soukromého vlastnictví nevyhne. Jen mladí lidé mívají silná idealistická nutkání po zrušení soukromého vlastnictví. Byli to u nás na příklad trampové, mezi nimiž skutečně namnoze kvetlo nezištné kamarádství a vzájemná pomoc. Ale jděte se jen podívat dnes na tramské tábořiště. Každý ždíbeček půdy je pečlivě oplocen a na chatách visí půl tuctu zámků. Každá chata je natřena co nejhonosněji a pyšní majitelé zahrádek ošetřují s láskou tropickou vegetací v podobě jarních salátů a ředkviček. Opravdu, celá ta historie vznětu tramského hnutí je uložena v té rozmilé písničce: »Já mám svoji chatu, malou jako patu u nohy. Když tam hlavu vstrčím, tělo svoje skrčím ubohý. Je to ale moje, kolem je les, nezaštěká mi tam ani pes; když se na to dívám, radostí si zpívám, letěl bych tam dnes.«

Je to ale moje . . . ano, to také patří k podstatě lidské spokojenosti. Jen se to nesmí přehnat.

Vyplnit chudobu a přílišné sobectví — to je první stupeň úsilí politika, který usiluje o spokojenost svého národa. Při tom ovšem nesmí zapomínat na to, že lidé usilují, aby svého postavení dosáhl sami, a že je vždycky něco špatného v tom, když se nabízí všechno zadarmo. Národ, v kterém je příliš mnoho lidí, již se spoléhají na druhé a sami nepřiloží ruku k dílu, by se měl této chyby zbavit.

Není pochyby o tom, že je dost obtížné najít pro všechny příslušníky národa dost jídla, šatstva i vhodných bytů. Je to možno jen tehdy, bude-li práce celého národa obezřetně řízena tak, aby byla co nejproduktivnější. To se ovšem neobejde bez jistého zásahu do soukromých práv jednotlivců, k nimž na příklad také patřivala svoboda práce. Ideální stav společnosti bude ten, až pro každého bude práce zábavou. Tehdy, až si každý svobodně vybere sám svou práci. Dnes je takových šťastných lidí málo a v dohledné době jich nebude víc. Ale přece jsou lidé, kteří o své vůli pracují šestnáct hodin denně, protože jinak by se nudili.

Chceme-li dát všem lidem dostatek, musíme pomí-

nout zatím tento ideální stav. Nelze zatím dát svobodu práce. Každý musí zůstat na tom úseku, kam byl národem postaven. Zato mu bude zaručeno právo na slušné živobytí a rozšířena svoboda zábavy.

Nebezpečí hesla »Panem et circenses«

Již ve starověku bylo vynalezeno heslo »Panem et circenses«, takže nevynalézáme nic nového. Ale snažíme se odstranit to, co bylo škodlivé a méněcenné. Chléb každému, ano. A ten chléb může zhruba být stejný. Ale zábava se musí řídit podle temperamentu. A nesmí příliš vést k ztučnění. Národy, které tloustnou v blahobytu, se podobají kaprům: v krátké době si je jiný národ upeče k obědu.

Rozmáhá se stále silněji způsob zábavy, který nevyžaduje žádné námahy. A to je chyba. Dokud nebude mít žádný člověk práci, která pro něho bude zábavou, je třeba, aby existovala zábava, která je také prací. A to především duševní prací. Člověk, který nemůže ukojit svou tížádnost, nemůže být spokojený. A protože práce jeho tížádnosti nestačí, je třeba mu nalézt zábavu, která by mu vnukla vědomí užitečnosti.

A jinému druhu lidí zase je nutno nalézt zábavu, která by uspokojila jejich pud romantický. Skoro každého muže občas popadne touha po změně, po přelomu, po překvapující události. Je třeba přemýšlet o zábavě, která by i tento sociálně nebezpečný cit neutralisovala.

Zábavu je třeba dělit podle temperamentu. Někomu stačí procházka po nábřeží a výlet v neděli. Jiný touží po biografu. Třetí je spokojen, vynikne-li jako levá spojka S. K. Stavinoha. Ale lidé, kteří musili po celý den konat nudnou práci, kterou nelze nijak zpestřit a při jejíž mechaničnosti nelze nijak vyniknout, uchýlovali se v dřívějších dobách do spolků, aby si tam jako funkcionáři mohli hmatatelněji a osobitěji uvědomit svou cenu. Nebo hráli ochotnické divadlo. Nebo organizovali dobročinné akce. Pro tyto lidi je nutno najít okruh zábavy, přiměřené jejich schopnostem i zájmům. Není pochyby, že se najít dá.

S romantiky je to těžší. Ale zde nejsilněji může zapůsobit knížka. Aspoň letmo bychom se chtěli dočíst knihu, která je nejlepším lékem pro dobrou náladu všech lidí.

Všimněte si dobře, jak podivně je rozdělena knižní produkce: V každém knihkupectví je oddělení pro nejmenší děti, pak pro děti do dvanácti let, pak do šestnácti. A dost. O starší občany už se nikdo nestará. Prostý člověk — a dnes, při té nepřehlednosti produkce, také člověk, který i soustavně sleduje ediční činnost — vejde do knihkupectví jako do ohromného skladiště konserv s naprosto tajemnými nápisy a se záhadnými obrázky. Někdy lze hádat podle vydavatele, někdy podle autora, někdy podle obsahu na záložce. Ale to je málo. Podívejte se: Knihkupectví by měla být zařízena jako lékárny. Neboť ve skutečnosti kniha je opravdu lékem proti každé špatné náladě, proti nudě se vlekoucímu času, proti poraněné ješitnosti, proti omamující touze po dobrodružství. Má schopnost léčit. Dovede však také nemocem předcházet. Vnukne dobrou náladu, důvěru v život a příliš veselí zase varuje a připravuje na nepříjemné události, které — bez starosti! — každého z nás občas potkávají. Když vás bolí hlava, víte, že potřebujete aspirin. Proti bolestem břicha, nemýlím-li se, je živočišné uhlí. Dobrou chuť k jídlu vzbudí prý aperitiv,

ale tomu nevěřím. Zkrátka na všechny fyzické nedostatky je nějaký lék, který někdy pomáhá, někdy ne. Na všechny duševní strasti a na podlomenou dobrou náladu je nejlepším lékem kniha. Ale která kniha? Těch lidí, kteří čtou soustavně, aby věděli, co je doma i ve světě nového a kterým hrubě nepřekáží ani knížka pesimistická ani optimistická, je celkem málo. Všichni ostatní nechtou knihy jen z toho důvodu, že jim nikdo neporadí, co by je nejvíc bavilo. Kniha, ať chceme nebo nechceme, zůstane pro většinu lidí jen předmětem zábavy. Platí za ni a chtějí za své peníze něco příjemného. Vzdělání přijímají po kapkách a pokud možno zadarmo.

Těhle touze by se mělo vyjít vstříc nejen v zájmu kultury a nakladatelů, ale především v zájmu dobré nálady lidu, kterýžto faktor je dnes nesmírně důležitý. Nemůžeme přímo žádat na autorech, aby psali knihy s úmyslem: Toto je pro zklamané egoisty, toto pro lidi bez rodinného štěstí, toto pro muže, kteří žijí v zaprášených registraturách. Ale knihkupci — zajiště že v rámci akce Radosti ze života — by měli sami dělit svůj sklad tak, aby i nejprostší člověk, vejde-li do krámu a vyličí-li, jakou náladu má, dostal ten nejsprávnější lék.

Rekněte snad: Pak se knížky nemusejí prodávat, stačí půjčovny. Nikoliv, prosím. Mám doma svůj aspirin, mám dokonce syrob proti kašli, chci mít doma také shromažďení autorů, kteří mi vždycky pomohou, ať je jakkoliv dlouhá chvíle a ať jakkoliv mi vnější svět ublížil.

Knihkupci s velkými sklady zakletých konserv neznámého obsahu měli by vyjít především vstříc touze po zábavě. Neboť číst knihu je zábava, kterou valná většina dnešních lidí potřebuje. Je v ní útěcha, zdroj potěšení a také duševní práce. Ovšem ne každá kniha se hodí pro každého a pro jakoukoliv chvíli. Kniha prodavačem špatně vybraná a prostému kupci vnučená vykoná, i když její hodnota je nesporná, zničit dila jako arsen, ordinovaný v nepravou chvíli. Ten člověk si už po druhé knihu nekoupí, neboť deset piv mu poskytlo zajímavější zábavu a při tom věděl, co v každé sklenici najde.

Volání po návratu ke kultuře je zase takové obecné volání. Je třeba každému jeho knihu vybrat a pak lidé budou číst rádi. Při čemž nesmíme nikdy zapomenout, že kniha nikdy není účel a cíl života, nýbrž jenom jeho doplněk, reprodukce, lék, nikoliv živina.

Jenom letmo jsme se dotkli problému, který by ovšem stačil na rozsáhlé dílo. Politik, který přemýšlí a nespokojuje se jen velkými slovy, jejichž obsah nechce naplnit, ví o tom ovšem daleko víc.

Přízvuk na první slabice

Čeština má přízvuk na první slabice ve slově. Pak už síla hlasu klesá a mnozí polykají konec. Také naše práce se obvykle vyznačuje silným přízvukem na počátku dílu, ale pak slábne a někdy se docela ztratí. Vydali-li jsme se v těchto dobách za podstatně změněných poměrů za hledáním dobré nálady, za politikou, která má vést k spokojenosti a štěstí lidí, jsme si vědomi, že nebudeme u konce této práce ani dnes ani pozítří. Zvednout existenční minimum celého národa jen o stokorunu — abychom se vyjadřovali ve starých pojmech — je práce obrovská. Najít každému práci, pro kterou by se hodil a která by ho bavila, se zdá přímo nemožné. Postarat se všem lidem o vy-

plnění volného času, které by je bavilo a jim duševně i tělesně prospívalo, je úkol, který nezvládne hned tak armáda vědců.

Jenom jedno z toho všeho je nejlehčí: Poskytovat těm druhým štěstí. Být laskavý, příjemný a mít pro každého porozumění. Pomáhat druhým a nemyslet jen na sebe. Nemračit se, nepodezřívát, zbytečně neublížovat. Když sami štěstí nepotkáváme, aby nám neznamenalo srdce k druhým. Je to tak lehké, tak jednoduché rozmnožovat štěstí.

Ale člověk se o to nesmí pokusit jen jednou. V posledním roce již aspoň třikrát jsme si — celý národ — slibovali, že budeme na sebe hodní, laskaví, milí. Vyrazili jsme první slabiku hodně silně. Ale pak síla slábla. A leckdo už dnes zase konec slova polyká. Což abychom začali mluvit trochu jinak? Abychom ten přízvuk trochu setřeli, ale vydrželi říci celé slovo i celou větu přibližně stejně silně a stejně důtklivě? Abychom si tolik neslibovali, abychom tolik nevykřikovali velká slova, ale zato v pevném úmyslu setrvali až do konce.

Literatura a umění

Jan Frank:

Češi v německém slovníku

Není pochyby o tom, že nový politický a kulturní stav, v němž žijeme a budeme žít, vyžádá si bližší vzájemné poznávání mezi Čechy a Němci a že bude nutno po všech stránkách snažit se nalézt více styčných bodů, než kolik jich bylo nalezeno dříve.

Bylo by velmi povrchní souditi, že se přímý styk obou národů stane těsnějším, budou-li vzájemně cítit svou beletrii a vědeckou literaturu nebo budou-li častěji vyměňovány na jevištích hry, jejichž náplň může pochopiti stejně dobře Čech jako Němec.

Ať chceme nebo ne, příčiny, proč jsme se Němcům v posledních letech vzdalovali, měly svůj hlubší kořen. Názorové hladiny obou styčných národů byly přece jen tak rozdílné, že až do nedávna nebylo nijak možno snížit jednu a zvýšit druhou, abychom je mohli nechat vzájemně prolínat. Základem nepochopení mnoha problémů bylo rozdílné nazírání na pojem objektivitu a neobjektivitu. Němci dovedli přeorientovat celý směr svého myšlení, dovedli předestilovat i pojem objektivitu, aby vybudovali nový princip své odlišné filosofie. Různost výkladů filosofických pojmů nebo i zákonů nebyla diktována zde i tam neochotou ke vzájemnému porozumění, protože kořeny, z nichž jsme rostli a žili, byly příliš hluboké, než abychom se nebáli ztratit sami sebe, než abychom se nebáli, že bychom mohli své kořeny vyviklat a dostat se tam, kde bychom ztratili svou vlastní živnou půdu. Nynější uspořádání našich věcí nám však ukládá zabývat se těmito myšlenkami znovu a důsledněji než dříve.

Prvou věcí, která nás může hodně poučit, je poznání, jak o nás Němci smýšleli dříve, jak o nás mluvili a psali. A i zde není důležité, co bylo napsáno pod dojmy politických událostí, nebo co vyšlo z pera romanopisce. Citová literatura, do níž je možno zahrnouti konec konců i politický úvodník, neposkytuje nikdy tolik materiálu

ke vzájemnému poznání dvou národů, jako jejich literatura a nauková. Naučné slovníky jsou v tom případě příručkou základní.

Bylo řečeno, že objektivita, jak ji přijímali Němci a jak my, byla vyjádřením dvou odlišných pojmů, vyrůstajících ze dvou různých myšlenkových základů. Proto tedy i to, čemu říkáme fakta, bude se jevit ve světle dvojího nazírání různě. Abychom se přesvědčili o správnosti svých slov, vezměme do ruky poslední vydání »Knauers Lexikonu« (Berlín 1939).

Je to malý příruční naučný slovník, kde na 950 stranách jsou v hutné zkratce dotčeny všechny obory a kde se čtenář okamžitě doví nejpodstatnější data o lidech, názorech, o společnosti a o všem, co vytváří ducha doby a minulých dob. A právě, že nejde o rozsáhlou encyklopedii, jež by si dělala nárok na shrnutí všech oborů vědy a vědění, ale že jde o příruční naučný slovník, podávající přehled o heslech německých a teprve na druhé straně světových, je pro nás poučné to, co tam najdeme o české vědě, českém umění, technice a pod.

Je nutno poznamenati ještě to, že slovník vyšel ještě v době trvání československé republiky, krátce před ustanovením Protektorátu Čechy a Morava.

Musí nás jako Čechy zaujmout především poměr, s jakým slovník zaznamenává data naší historie a našeho vývoje. Podstatný rozdíl historického nazírání se projeví všude tam, kde náš osud v historii byl spojen s osudem Německa. Budeme muset nalézt společného jmenovatele ke dvojmu historickému výkladu, a protože se nepokládáme za národ bez inteligence a vědní výchovy, jistě přispějeme platným dílem k objasnění některých dat, na něž jsme se až dosud my i Němci dívali každý jinak. Vyjdeme z příkladu:

Podle našeho dějepisného učení Karel IV. byl zván Otcem vlasti. Jako český král soustředil ještě jiné (a silnější) funkce ve svých rukou. Žil v Praze a budoval Prahu. Založil zde dokonce prvou středoevropskou universitu. Německý historik uvádí, že to byla universita německá, zatím co my jsme se učili, že to byla universita latinská, tedy ani ne německá ani česká.

Na jiný historický fakt ukazuje obrázek, zařazený do I. obrazové části z německých dějin: Pražská defenestrace r. 1618. Zvykli jsme si až dosud viděti v tomto faktu ukázkou poměrů ryze českých, vření uvnitř českých, Matyášových zemí, který byl v určité souvislosti se selskými bouřemi na několika místech Čech. Německý historik vřaduje tuto událost přímo do německé historie a poskytuje jí význam události, již doprovází zvláštní obrazovou přílohou, dokazuje, že šlo o případ, patřící do vnitřní historie německé. Zde tedy nejde o nějaké přisvojování si historických faktů, ale jde tu o rozdílné chápání historických faktů a dat.

Bude tedy nutno, abychom se znovu vrátili k historickým pramenům a vytěžili z nich konečný resultát. Stejně úsilí však musíme vyvinouti v ověřování historie, jejíž krev sotva oschla a jejíž obraz ještě nestačil vyblednout. Jde na příklad o osobu Masarykovu. Německý historik píše:

Masaryk Thomas (1850—1937), zakladatel československé národní strany a zastánce národní samostatnosti, dosáhl ve Versailles nepravdivými předlohami a padělkami jednotu (Eingliederung) velikých nečeských národních skupin (Sudetští Němci, Slováci a j.) na území Československa. 1918—1935 prezident Českosl. rep. »Světová revoluce«.

Půjde tedy o to, ověřiti i tato fakta. Mluvíme-li o velkých synech národa, musíme uvést také postavu Palackého, jehož německý historik zhodnocuje větou: »dějepisec a přední český panslav.« (Napsal) »České dějiny«. O Husovi mluví německý historik s uznáním o jeho náboženské monumentalitě. Přes to se však velmi nesnadno dobíráme pochopení výkladu o pramenech české minulosti, dějin, umění a pod. Na příklad v hesle o Čechách je zde napsáno, že přišli na místo, kde nyní žijí, v VI. století po Kristu. V hesle o počátku české historie je uvedeno, že se začala v XVIII. století. Zde snad byl historik přece jen velmi stručný, protože kdyby národní historie začala po 1200 letech od vzniku národa, pak by už ani vůbec nezačala. Německý historik však toto nevtvrdí, nýbrž přiznává existenci dějů na české půdě, začleňuje je však do historie německé. Přesvědčíme se o tom v částech literárně historických.

Originální přehledy cizích literatur, vzorně a vkusně sestavené do krátkých statí, ukazují, co německý literární historik pokládá za největší přínos Čechů v literatuře jednotlivých století.

Jeho přehled je uspořádán takto:

15. stol. Hus, Čeští bratři.

16. stol. Překlady Bible.

17. stol. Komenský.

19. stol. Palacký, Neruda, Čech, Vrchlický.

20. stol. Březina, Bezruč, Ivan Olbracht, Durych.

Česká literatura 18. století, psaná převážně německy, není zde uváděna jako literatura česká. Není sem tedy zahrnut Balbín se svou »Obranou jazyka českého«, ani celá škola další, jistě méně významná, a není zde ani Dobrovský, žijící na rozhraní 18. a 19. století, není zde ani vznik Pražské společnosti nauk r. 1770, znamenající základní pilíř nového českého literárního vývoje. Snad ještě ve 20. století byl větším spisovatelem Karel Capek než jiní, ale to již je otázkou měřítka, na něž bychom nechtěli mít vliv. Případ Dobnera, Dobrovského a jiných je ukázkou odlišného pojetí německé literární historie a poučuje nás o tom, že je především pro německého historika důležitá řeč, již spisovatel psal, nebo místo, kde působil. Tu je příkladem i polský malíř Daniel Chodowiecki, který je uváděn jako německý umělec. Výtvarný historik se tu neopíral tolik o jeho národnost jako o místo jeho působení. (Byl ředitelem výtvarné akademie v Berlíně.)

Novou českou hudbu ve slovníku čestně reprezentuje Smetana, Dvořák, Janáček. Naproti tomu nejsou uvedeni Suk, Novák, Talich a nejslavnější evropský orchestr Česká filharmonie, stejně jako jeden z nejslavnějších dirigentů Wagnerových oper K. Kovařovic.

Výtvarné umění české prokazuje ve slovníku chtěj nebo ne svou provinciálnost. Škréta, Purkyně, Mánes, Aleš, Myslbek i Štursa přece jen v této mezinárodní jury propadli.

Těchto několik příkladů, jež jsme se pokusili snést, abychom ukázali na nutnosti nových forem kulturního soužití obou národů na společném území, není a nechce být ničím jiným, než otevřeným pohledem na skutečnosti, s nimiž je nutno počítat. Je tu odlišný princip nazírání na vše — tedy nejen na politiku, ale i na umění,

literaturu a dějiny. Bude na nás, abychom si definitivně uvědomili, že se musíme starat přesvědčovat svět o svých hodnotách národních jinak, než jsme to činili dosud. Musíme vychovávat více Husů a Palackých, abychom jejich hodnotami přesvědčovali o tvořivé síle národa, již respektuje i ten, který, jak se nám zdálo, by jí respektovati nemusel.

do ba a lidé

A. M.:

Milion kilogramů jedu

II.

Peyotl, »malé opojení bohů«

Známa teorie, že člověk prochází ve svém embryonálním životě postupně stadii všech nižších tvorů, až dospěje k optimálnímu — neříkáme, že nejlepšímu — stupni, platí zřejmě i pro názory člověka a lidstva: primitiv (mládím nebo stupněm civilisace) pohlíží na jed s mrazením více či méně příjemným. Jed budil v mladém lidstvu a budil v mladém člověku představy nadzemsy fantastické, romantické až neronské. K této poslední složce přispívá ovšem mnoho způsob, jímž se občas referuje o kriminálních kouscích v okolí lékáren: »Odcizeno bylo,« praví se rádo v takových zprávách, »mezi jiným i 300 gramů takového a takového jedu, množství to, jež by stačilo usmrtit rázem tisíc lidí.«

Postupem času přijde člověk na to, že mimořádnost jedu není ve velké násobilce ani v tamerlánské hekatombě možných obětí. (Proč ještě nikdo nekonstatoval, že v pražské Vltavě by se mohl rázem a najednou utopit regiment?)

Bez ohledu na postup času však část lidí setrvá na stupni zmíněného mrazení více méně příjemného; nevěřili byste, kolik lidí jinak rozumných nosí v prstenech nebo za hodinkovým pláštěm jed — nebo také saccharum lactis nebo acidum acetylosalicilicum na pocení, trefili-li se svou romantickou žádostí o trochu strychninu nebo cyankali na lékárníka, jenž zná své Papeňheimské.

Kdo se nezastaví na půli cestě, dojde však ve vztahu k pojmu »jed« určitě k názoru načisto jinému. K názoru, jež lze vyjádřit jediným slovem: úžas.

Občas se za výkladní skříní lékáren objeví schematické znázornění, jak dlouho ta která potrava »leží v žaludku«. Sardinka tolik a tolik hodin, vajíčko na tvrdo tolik a tolik hodin, černé maso tolik a tolik hodin, než je stráveno, to znamená: přijato organismem.

Jak najde strychnin v několika vteřinách cestu z žaludku k tomu z ústrojí, které má zabít podle odvěkých zákonů tělesného organismu?

Co si vytrpěli homeopati a podobní přívrženci hesla »dobrého pomalu«, kteří nazývali »první potence« tuším rozředění 1:1000, a dávali tohle promile do dalšího litru, dosahující tak rozředění léku 1:1.000.000! Hle, toxikologie ukázala, že první potence, dělená ještě pěti, ba někdy i desíti, dává výsledky hodné pozoru — ohle-

dače mrtvých: gram šípového jedu si najde velmi rychle cestu do litrů krve, které za jednu a tři čtvrtě minuty projdou srdcem.

Nebrali jsme slovo »úžas« nadarmo: konfrontujme jen odolnost lidského organismu proti jiným insultům ať už chemickým, mechanickým nebo bakteriálním. Jaká zranění člověk přečká, ví nejen lékař, ale i laik. I laik ví, jak dlouhá léta lidské tělo odolává těžké nemoci; víme, že jedno a totéž lidské srdce pracuje za okolností, za nichž by mohlo pracovat jen několik různých strojů, přizpůsobených vždy jedné z možných okolností (tepelné rozpětí skoro sto stupňů Celsia a j.).

Analogii nepoměru mezi uplatněným kvantem a následkem jedu najdeme snad jen u třaskavin. Tento poznatek nám bude ještě velmi platný.

Kdo se zajímá o otázku jedů omamných, přijde si na své přečtením knihy mexického profesora Victora A. Reko, »Magické jedy« (nejpřístupnější vydání Enkeovo nakladatelství, Stuttgart). Na 200 stránkách podal člen Mexické akademie vědy nejen důkaz o svých obrovských vědomostech na tomto nepřehledném poli. Podal i nový důkaz, že nic není na světě fantastičtějšího, než pravda, holá, protokolárně zjištěná a lékárníckými (sic!) vážkami kontrolovaná pravda. Ukázal, že za určitých okolností je botanika nejdramatičtější detektivkou a herbář galerií příznaků, proti kterým je Grand Guignol, divadlo hrůzy, pimprlovým představením rázu: »Jeho krása, kalhoty a frak, blendují můj omámený zrak...«

Rozpravy o omamných jedech sdílejí osud někdejších publikací o venerických nemocech: musejí občas obranně zdůrazňovat, že nevědomost sice nedělá hříchů, ale také neimunituje proti paralýze.

Nebojíme se, že svedeme ukázkou z Rekoova díla někoho k toxikomanii. Jsme naopak přesvědčeni, že se tak nestane: buď totiž čtenář uvěří, co se tuto píše — a je dobře; nebo bude chtít zkoušet sám. V tom případě ovšem se nedostane dál než k ověřování toho, jak dlouho leží v žaludku sardinka a jak dlouho gram strychninu, a toxikoman z něho zaručeně už nebude.

Prosíme, aby nám bylo věřeno, že experiment se strychninem není o nic nebezpečnější, než vlastnoručný pokus s odvarem Ayahuasca, což znamená v řeči brasílských Quichoa (Kičoa): »Vino mrtvého muže.« (Pro jistotu nebudou zde ostatně uváděna ani botanická ani officinální jména rostlin, nýbrž jen názvy, vzaté z řeči země, kde jed zastupuje roli našeho alkoholu, a kde nepůsobí víc škod, než u nás alkohol. Jinak ovšem platí, co bylo řečeno minule: Evropan je odolný jen proti alkoholu!)

Herbář deliria

Peyotl, to jest: dárce vidin a malé opojení bohů. Dužina rostliny je žvýkána. Je odporň hořká. Kdo po prvé okusí, nechápe, jak někdo mohl připadnout na nápad, vzít něco takového do úst. První příznaky: tlak v hlavě, závrať, nevolnost. Mrzutost, útrava. Dvě hodiny po požití požívač Peyotlu ulehá. Rázem

se dostaví opojení. Všechno je najednou svěží a jasné a zřetelné jako v zářivé letní jítro, barvy nabyly nádherného jasu, vzduch je křišťálově čistý, předměty neuvěřitelně plastické. Zavře-li opojený oči, vidí proudy barevného světla, kaskády, fontány brilantů, sršící plamenná kola. Slyší hudbu tak nádhernou, jak může být jen ve snách. Opojený vidí osoby, jež splývají ve fantastický děj rázu převážně příjemného. — Vidiny pomalu mizejí, opojený usíná. Probouzí se zdráv.

Takto působí Peyotl, dárice vidin, na m u ž e s v é z e m ě. Řečeno po evropsku: domorodý poživáč Peyotlu si odpykal naši kocovinu p ř e d e m, oněmi dvěma hodinami mořské nemoci.

Jak to vypadá s Evropanem? Reko uveřejňuje líčení, které podal Evropan, jenž se podvolil pokusu. Vzdělaný mladý muž požil za přítomnosti lékaře, lékárníka a několika přátel dávku Peyotlu. Nazítrí pak diktoval své vidiny.

› Jen s námahou jsem držel oči otevřené. Jakmile jsem je zavřel, začaly sršet kaskády pestrých drahokamů. Byly neuvěřitelně čiré a jasné. Kolkolem hluboké, velebné ticho. Ležím nehnutě. Najednou se něco přede mnou zvedá, cítím dva mlhavé, chladné a vlhké prsty, jak se mi pokládají na víčka.

Jsou ledově chladné. — Co to je?

Vstávám prudce a zděšeně. Hledím ztrnule do tmy. Je temná noc. Nástěnné hodiny zuřivě tikají. Najednou zůstávají stát. Bez příčiny. Slyším zato tikat hodiny kapsní. Náhoda?

Pojednou cítím studený závan vzduchu, jako by kdosi neviditelný šel tmou mimo mě. ›Kdo tu?‹ Postava mlčí. Jen tam, v nohách pohovky, se něco hnulo, zase mizelo, jako ožvlé světlo měsíce.

Zavírám oči a přece vidím: muž, oblečený po způsobu Orientálců, pestře ověšený, s hnědou, ostře řezanou tváří, rysy kostnaté, hubené. Mezi rameny měl — jak se zdálo — dvě mohutná ocelově modrá křídla. Tvrdé světlo padá na zjevení.

›Proboha, kdo jsi?‹

›Neboj se,‹ říká neznámý.

›Jak jste se sem dostal? Kdo jste? Jděte pryč!‹

›Jsem smrt,‹ řekla vidina něžně a jakoby omluvně. Bezděky jsem si sáhl na hlavu. Šílím?

Přivřenými dveřmi proniká do mé světnice oslnivé světlo. Teď slyším šoupání židlí. Společnost povstává k odchodu, každý ještě pije na rozloučenou sklenici piva, venku předjíždějí auta, rozlišuji přesně čtyři motory.

Nespím tedy, ani nesním.

!A přece: fantom nezmizel.

Uchopil jsem sklenici, stojící na nočním stolku, a mrštil jsem jí proti vidině... Sklenice padá do bezedné propasti, neboť v ů b e c n e s l y š í m d o p a d s t ě p ů.

Otče náš, jenž jsi na nebesích, posvěť se...

Zavírám křečovitě oči, ale vidím ho přece. Srdce mi bije šíleným tempem, mám dojem, že chce — před tváří smrti — bít honem do zásoby na léta letoucí dopředu. Pane na nebesích — smrt...

Postava — smrt začíná zase mluvit. Mluví přátelským tónem: ›Človče, uklidni se. Nejsi první, ke komu při-

cháším, ani nebudeš poslední. Všichni si to musí nechat líbit.‹

Jeho hlas zněl mírně, konejšivě a příjemně. Tak mluví staří lékaři s dětmi.

Můj strach vyprchal. Otevřel jsem oči a díval jsem se na smrt. Byl to muž asi třicetiletý, sympatického zevnějšku.

Najednou vidím, že je podoben mně samotnému, když mi bylo třicet let. Totiž: mému obrazu v zrcadle. Na čele vlevo má jízvu po ráně šavlí, kterou mám na pravé straně čela.

Smrt!

Pane na nebesích, vždyť je to všechno hrozný podfuk! Takové věci přece vůbec na světě neexistují! Uvědomuji si, že je to sen, vidina, halucinace.

Vedle v pokoji jsou lidé — zatracený jed!

Ale ve chvíli, kdy si toto uvědomuji, klesám už zase pod hladinu obluzení.

Zde stojí smrt!

›Musím umřít?‹

Podíval se na mě — tak dobrotivě, tak nekonečně dobrotivě! Ještě dnes vidím před sebou to moře zapomněnín v těch očích, — oceán nevyslovených příslibů...

›Nejsi smrt! Jsi život, jenž se přichází loučit!‹

Muž se dívá do neznáma a mlčí. Potom říká: ›Je to totéž. Pojd!‹

Nechápu, kam. Nechápu vůbec nic — mám jenom jediný pocit: strach.

›Jsi tak silný,‹ říkám. — Mlčí.

›Proč máš šaty,‹ říkám dál. ›Vždycky jsem si tě představoval jako kostlivce, s rubášem a umrlčí lebkou.‹

›Pojd...‹

›Já — já...‹

Podíval se na mě pronikavě černýma, nebezpečně lesklýma očima a učinil pohyb, jako by mě chtěl vzít za ruku.

V té chvíli jsem cítil, že se všechno ve mně křečovitě stahuje. Nohy mám rázem ledově studené, hlavu těžkou. Mám pocit, že mi vnitřnosti bezvládně klesají na obratle páteře.

Venku v zahradě lomozí cvrček. Pes u boudy štěká, když se rozcházejí lékárníkovi poslední hosté. Jdou napříč zahradou a potom, aby si zkrátili cestu, nadcházejí si polem. Starý doktor V. má trochu přebráno. Nese stájovou lucernu a vravorá. Ostatní jdou za ním husím pochodem.

Čím tohle všechno vidím?

Očima? Nemožno. Ležím, nehybně jako kůl, na znak v posteli. Ale celé mé tělo je oko. Vidím zavřenými dveřmi, zdmi. Vidím i do svého nitra, vidím, jak pracuje mé srdce, mé vnitřnosti. Podivné, hrozně podivné.

A něco průhledného a přece hmatatelného stojí přede mnou. A to je smrt.

A najednou mám šíleně drzý nápad: — bude to trvat tak dlouho, dokud se mně nedotkne! Potom teprve je konec...

Což, když ho předejdu? Když budu rychlejší než smrt?!

Rychlým pohybem sahám po jeho ruce. Trpí to.

»Tak tedy už chceš jít?« ptají se jeho oči.

Cítím, jak se ve mně stahuje všechen život.

A jako sopečný výbuch ze mne exploduje vzdor: *Bojem byl můj život, bojem buď i moje smrt. Zlom mě, donuť mě — ale ochrnout se nedám.*

Najednou »vidím rudě«. Opojení krve, šílenství. *Vyskakují z postele a vrhám se na fantom.*

Tak se škrtí vzteklý pes, tak vráží prsty do očí šelmy, která tě přepadla neozbrojeného, tak chytáš v zoufalství hady, kteří tě omotávají.

Pak jsem skočil po bytosti, která se postavila mezi mně a můj zítřek. Bil jsem, bil, bil — nevěda kam. Nějaké rozbité sklo řinčí, slyším pád převržených židlí a stolů — zde u krbu — už tě mám.

Držíme se v křížku — nemohu popadnout dechu už ve chvíli, kdy zápolice klesáme k zemi. Konečně se mi daří lapiti vzduch, uvolniti levici — vrážím mu ji do chřtánu. Fantom supí, dvakrát se dusí: nabral sílu z mé síly, proto jsem u krbu nemohl dýchat — ale jakmile mu vrážím pěst do úst, musí sílu zas vrátit. Ano, vrací mi sílu, fantom se rozplývá, teď vidím, že mi zůstala v ruce jeho paže, snědá, ulomená paže, kolem zápěstí má ještě náramek z modré, svítící, skorem průhledné ocele. Vidím s hrůzou, že konec náramku mizí v podlaze, a že z podzemí někdo táhne za náramek.

Je to odporné, že by člověk zvracel. Upustil jsem paži a slyším, jak řetěz chřestí dole ve sklepě, jak temně duní a rachotí a pak mizí v zemi jako obrovský červ.

Něžná mdloba mě jímá. Noc leze po mně vzhůru. Jsem unaven...«

Konfrontujeme znova účinek Peyotlu na obyvatele země, jež Peyotl rodí, a na Evropana. Připomeneme si Rekovy slova: »Nebezpečí je v tom: co dnes tvoří potěšeníčko negerského pohlavára v bushu — je zítra prodáváno v přepychovém baru velkoměsta jako nová módní neřest či mondénní »zvrhlost«.

Neobáváme se, že jsme někoho svedli k požívání Peyotlu. A přece jsme se dověděli mnohé, nač se každý z nás jistě už ptal sebe či jiných: proč šílenec nebo opojený vraždí? Jak dospívá ke konklusím, jež se projevují »šílenými« činy.

Opojený bojuje se smrtí. — Čí krk při tom svírá svýma rukama, — to je už detail — pro opojeného.

Vracíme se k začátku: k úžasu nad mocí jedů.

Peyotl není jediný. Je tu ještě »víno mrtvého muže«; je tu Toloachi, »býlí, jež zpitomí muže«, látka, která sugeruje požívačům, že se stali tygry nebo psy.

Jsou tu jedy sličných jmen »La señorita«, Marihuana (= Maria Juana, = Marie Jana).

Mincapatli — »bylina smrti« nebo Camotillo (po česku velmi prosaicky: brambůrek), jed, kterým prý byla zákeřně a navždy zbavena rozumu Charlotta, vdova po mexickém císaři, zastřeleném v Queretaru.

(Dokončení)

feuilleton

A. M r á z:

Sport v českých národních pohádkách

Walt Disney se svojí myškou, myšákem, kačerem, loveckým psem, a ani nevím se vším co ještě všecko, ovládl Prahu. Přes to, že nikdo z nás nepochybuje, že myšák Mickey a myška Minnie jsou ze všech cizích filmových zjevů, které ovládly Prahu, těmi zjevy nejlíbeznějšími... Je tu přece jen jedno přece jen. Totiž i tyto zjevy přece jen jdou na úkor. Na úkor české národní pohádky.

»Ach, jděte mi k šípku!« zvolá koupěchtivý rodič či pěstoun v knihkupeckém krámu. »Báchorky?! Staré české, národní báchorky! Copak takového něco ještě vůbec existuje? Copak to se ještě dnes dělá? Vždyť to už je hrozně zastaralé. Tak těch sedm filmových trpaslíků, toho Smudulina, nebo aspoň Tři prasátka, kdybyste měli. To nemáte?«

Marné vykládat, že v starých lidových pohádkách je tolik opravdového půvabu a kouzla, tolik opravdové poesie, že jim podlehne každá vnímavá duše sebe vyspělejší. To už musíte nastoupit s argumenty a hesly poněkud dobovějšími.

»Ukažte mi,« začnete třeba tak mimochodem, »ukážte mi někde ve světové literatuře, mimo Nurmioho ovšem, takového all round sportovce, takového přeborníka na sprinty, půlku, běh přespolní, přes překážky, maraton, hodinovku, jakým byl náš Dlouhý z populární a slavné naší trojice Dlouhý, Široký a Bystrozraký! A což nebyli takový Široký a Bystrozraký vyloženými deseti-bojci o disciplínách, které pro svoji hrůznou obtížnost nemohly být ani zařaděny do programu olympijských her? A což dorostenec Paleček; zvící otcova palce, v lidožroutových sedmimílových trestech? Co krok, to sedm mil! A počítáme-li na takový krok brutto a už se vším všudy, jednu minutu, je to za hodinu 420 mil. A dejme tomu, že jedna míle je jeden a půl kilometru. Ona je ve skutečnosti víc. Tak to činí za hodinu úhrnem 630 km. Prosím, to je skoro do dnešního dne ani hydroavionem nepřekonáný světový rekord. A to ještě, panečku, ten Paleček šel a rekord přináležel chodecké federaci jako pedestriánský. Co teprve, kdyby byl utíkal?

A co řeknete svému dítěti až se zeptá, proč vlastně zklamal a zabloudil jinak statný skautík a junák volnosti Jeník s Mařenkou, když si přece značkovali stezku k Perníkové chaloupce bílými křeménky, jež se leskly a bělaly v záři měsíce? A což nezaslouhuje pozornost dospívající mládeže nádherný výkon slepičky v štafetě a v běhu rozestavném pro vodu, která trať: lakomý kohoutek v oboře se zaskočeným jádřkem v krku — studánka, studánka — švadlena, švadlena — švec, švec — svínka, svínka — sladovník, sladovník — kravička, kravička — louka, louka — rosa, rosa — studánka, studánka — lakomý kohoutek v oboře se zaskočeným jádřkem

kem v krku a zpět, uběhla tak rychle, že lakomý koutek v obore se zaskočeným jadýrkem v krku neměl ani pokdy se pořádně udávit.

K dobovým gymnastickým cvikům a dovednostem náleží, jak snad nepochybujete, choreografie a tanec. V českých pohádkách pěstuje je sólově i koedukačně ženské i mužské pohlaví. Tak tančí za vlahých jarních podvečerů na květnatých paloučích a lesních mýtinách dívčí sbor lesních a lučních panen víl a rusálek, zatím co bažiny a bláta jsou specialitou bosorek a jeskyněk. V tanci dosahují tak značné zručnosti, že se jim nezřídkakdy podaří světa neznalé a netrenované jinochy, kteří nedopatřením zabloudí do jejich společnosti, utančovat šťastně k smrti.

V této souvislosti nelze ovšem pomlčet o vytrvalostním rekordu v tanci amatérských dvojic, který překonali Čert a Káča vytáčejíce od dopoledne do půlnoci, z Čech až do pekla, jsouce, pokud jen neopustili hospodu, uměle vyživování marcipánem a sladkou vodkou.

Jízdu koňmo provozují po výtce princové a jejich panoši. I když ne vždy (běží tu o sport privilegovaný a nepřístupný nejširším vrstvám lidovým) se stoprocentním úspěchem. Tak nezůstalo šuškaně utajeno, že vládnoucí princ třikráte nedohnal Popelku, prchající před ním z dvorního plesu, ač Popelka pravděpodobně neměla ani na dopravní prostředek a ač princ dal po každé osedlat svého nejrychlejšího bělouše.

Rovněž šerm provozují hlavně princové, potýkající se s větovím šípových keřů tak dlouho, až se jim podaří políbit spící princeznu na čelo. Načež je osvobozena.

Zato při střetnutí hloupého Honzy se sedmihlavou saní, kterýžto počet hlav ztrestává a redukuje sochozem na nejmenší přípustnou míru, běží spíše o poctivou práci drobného českého člověka než o velkorysý sportovní podnik.

Věhlasné jsou také jedinečné plavecké výkony Vodníka — Hastrmana. Poněkud nepřekrásné světlo na jeho charakter jako skromného sportovce vrhá ovšem známá okolnost, že zelený mužik z Poděl Skal si sám před každým svým rekordním skokem se skály a vrby divě zatleská. Jinak ovšem jest jediným pohádkovým reprezentantem a záslužným propagátorem sportovního rybářství, které provozuje velmi důmyslně, používaje nástrah a vnadidel, pozvedajících tento sport takřka k lyrickým metám.

Nerozřešenou záhadou zůstává sportovní funkce vodních paní, subtilních a bledých to bytostí, v zeleném průhledném šatě s hedvábnými, až po krk obnaženými pažemi, kterými obeploouvají kanoe a skify svobodných a dosud nesvedených vodáků.

V těžké atletice zůstane asi nepřekonaným jedinečný silácký výkon Ctiborův, championa všech vah ze zápasnické stáje pana Ryzmburského.

Ctibor, jsa ne příliš veliké, ale svalovité a složité postavy, vykořenil trhem košatou jedli i s pařezem. Bohužel nedochovalo se, zda svůj výkon podal pravoruč, levoruč či soupažně, zda startoval ve váze pérové, welterové, střední, lehké, polotěžké, ba či dokonce bantamové? Právě všechny tyto zámlky a opominutí pohádkářů činí nám tak těžké správné technické označení a zařazení

pohádkových sportovních výkonů, které by i dnes nesporně vzbudily úžas a obdiv celého civilisovaného světa pro sportovní tradici Protektorátu.

Rozhodně je však míti za to, že se Ctibor, díky své bezvadné životosprávě (jeho oběd skládal se z dvou pytlů hrachu, několika uzenných kýt a vědra vína), těšil lepší tělesné kondici než kterýkoliv z nejlépe situovaných borců mistrovského A. F. K. Stráže bezpečnosti, Vinohrady.

Stejně nepodařilo se do dnešního dne zjistit, co za podivnou míčovou hru hrávají osamělé královské princezny se zlatým balonkem kolem studánek v zámeckém parčíku. Myslím, že ani babičky-pohádkářky nejsou si v této příčině ještě zcela zajedno, zdali jde o anglický lawn-tennis, golf, házenou, pinkec, odbíjenou, vollej, košíkovou, faustbal, přes motouz či obyčejnou »školku« a »chytni ho«. Fakt je jen ten, že královské princezny zlatý míček nechytí, že jim upadá se zákonitou pravidelností do hluboké studánky. Z této překerní situace zachraňují jej pak, na princeznu zoufalý pláč, oškliví žalci, se kterými jsou královské princezny za odměnu ochotny sdílet svá panenská lože, dobře tušíce, že nejde o žádné ošklivé žabáky, ale o zkoušku a o v ropuchy zakleté vládnoucí prince.

Sport rohovnický, zápas ve volném stylu catch as catch can, jiu-jitsu a box zůstává vyhrazen kováři a silnému Mikeši. Nastupují proti za mysliveckého mládeňka či kostlivec přestrojenému čertu a Belzebubovi. Zatím co kostlivec dostává strašně perličkem nabitou hubu, jest silný Mikeš povyšován do stavu šlechtického, vybavený půl královstvím včetně smutné princezny, jejíž smutek od toho okamžiku mizí a přechází na silného Mikeše.

Sportovní plachtění a letecká akrobacie spadají do kompetence čarodějnic a Ježibab. Na svých bezmotorových jednomístných dopravních a stíhacích letounech typ Ko - Ště dosahují pozoruhodných výšek a kilometrových rychlostí.

Vzhledem k tomu, že všechny naše rekordy v letectví drží od roku 1933 pí. M. Ferraris-Kohnová, bylo by zajisté na místě zjednat i v tom nápravu ve prospěch Ježibab.

Ostatně výmluvným dokladem o tom, že ani taková Sibyla nepřistává a nestartuje vždy hladce a že dnes ani světem prošlá a zapracovaná vědma neví, co nás zítra čeká a co nás nemine, je staré pořekadlo.

Amen, amen,

baba spadla s kamen.

Jinak by tam přece nelezla.

dopisy

Co žádají Němci od Čechů

Plzeň 15. dubna 1939

Pane Němče,

snad pan redaktor uveřejní můj úsudek o Vašem článku v 15. č. »Přítomnosti«. Přijměte můj dopis jako od člověka, který

jako velká většina našeho národa váží si německého národa, poněvadž jsem dalek nějakého národního šovinismu.

Křivdíte T. G. Masarykovi, poněvadž on za Mnichov nemůže. Vzpomínku na T. G. M. zachováme, a snad víte, že po obsazení Sudet němečtí říší činitelé dovolili, aby obraz jeho visel ve veřejné místnosti, kde se scházejí Češi.

Nikterak neviníme Vás z naší národní tragedie, nýbrž naše spojence. Že jsme plnili závazek v spojenecké smlouvě, není nečestné.

Vyčítáte nám Wilsona a Denise; oba mrtví. Wilsonova myšlenka byla dobrá (sebeurčení — na jeho základě byl udělán také mnichovský mír) a nebyl to on, kdo ji změnil. Ani dnes se nedbá Wilsonových zásad. Denis byl historik a ne politik. Jest u nás proto v úctě, že on — cizinec — stal se objektivním následovníkem našeho historika Palackého. Jest Vám jistě známo, že jsou u nás pojmenována veřejná prostranství i po Němcích a dokonce i jejich památky jsou pečlivě z našich peněz ošetřovány.

Uznáváte naši všestrannou vyspělost a imponuje Vám kázeň, kterou náš národ projevil od Mnichova až po dnešní dny. Ale oproti Vám oficiální německé noviny přiznávají naši snahu všemožně spolupracovat pro soužití obou národů; což Vy nám upíráte.

Výnos o Protektorátu jest rámcový, a teprve až budou vypracována podrobná ustanovení, budeme vědět, na co máme právo a jaké jsou naše povinnosti. Proto jsme všichni vítali příjezd svob. p. von Neuratha.

Jest nutno, abyste také vzpomněl, že povaha Vaše a naše jest velice rozdílná. Již naše výchova jest odlišná od Vaší a proto nutno na ni vzít zřetel. Na vše se díváte jako Němec; vžijte se do naší situace a budete-li spravedlivý, uznáte, že to, co prožil náš národ od Mnichova, neprožil ještě žádný. Každá hodina nám přinášela bolestný úder a nervy národa to vydržely.

Chceme v klidu pracovat a i nadále národnostně a hospodářsky se rozvíjet v předpokladu, že nejen Vy, ale i Vaši krajané v Říši budou na nás pohlížet jako na rovnocenné spoluobčany, mluvící jiným jazykem, ale kteří jsou duševně i tělesně vyspělí tak, jak příslušníci německého národa. Stane-li se tak, máte naši úplnou loyaltitu zajištěnu. Václav Holub

Milý pane Peroutko,

hodí-li se Vám, otiskněte těchto několik poznámek k článku Co Němci očekávají od Čechů.

Jsem hluboce přesvědčen stejně dnes, jako jsem byl vždy o dobré vůli Čechů po dobrém soužití a porozumění s Němci, neboť tato dobrá vůle byla vždy rozhodující většinou národa viditelně prokazována. Češi jsou také dostatečně realističtí, aby viděli, že žádný zázrak neodčiní jejich sousedství s Němci a že je tudíž první jejich povinností domluvit se se sousedem. Také Masaryk neopomněl jediné příležitosti, aby nám nezdůrazňoval, že s dorozuměním a dohodou nutno začít u souseda. K dohodě je ovšem třeba dvou, aby to byla dohoda a jsem přesvědčen, že Češi neopominou ničeho, aby prokázali dobrou vůli — ani v drobnostech ne — čehož důkazem je také otištěný článek Němce ze Sudet v této revui, článku, ve kterém je několik vážných omylů.

Pisatel říká, že není »ani politikem, ani důležitým novinářem« a možná, že právě toto je snad chyba. Pisatel těchto řádků není taktéž politikem ani novinářem a píše-li, píše až pak, když povolání odborníci mlčí.

Nejzávažnější je mylné tvrzení, že Češi nedovedli nikdy státně myslit a že jejich »státní experimenty« končily vždy nešťastně. Nedovedli dělat stát Přemyslovci, císař Karel IV., Jiřík z Poděbrad atd? Dovedli to dobře a Němci to dobře vědí. Ztroskotali kdy český stát, ztroskotali podle všech pra-

videl válečné prohry a své malosti, tak, jak se může stát každému, a ne, že by Češi nedovedli dělat stát.

Další neznalost faktů je, jako by Masaryk si byl sám vytvořil stát. Masaryk dělal jen to, co dělal celý národ a sám kdesi přiznává, že se rozhodl k akci za znovuzřízení českého státu, až když viděl, že i nejprostší český člověk za něj bojuje — čili něco jiného, než když si nějaký generál udělá stát.

Ostatně český stát nikdy nezankl. Existoval pod Habsburky, které si Češi svobodně zvolili a kterých se chtěli zbavit, až když ti to porušili smlouvu.

Dále pisatel říká, že se musíme »zatím« z vlastní vůle zbavit všech reminiscencí na Denise atd., to je — logicky — jako chtít po nás zbavit se reminiscencí na Husa, Palackého, Havlíčka, snad i Máchu a Smetanu a vůbec na všechny, kteří tvořili samu existenci národa — čili zřít se existence vůbec.

Poručí se Vám

Váš Martin Saloman

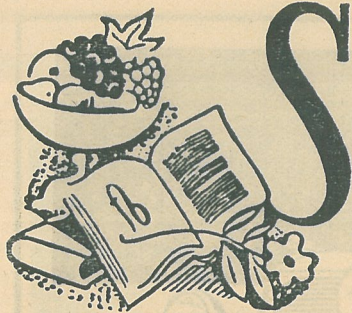
Lidová architektura a zedníci mistři

Tit. redakce časopisu »Přítomnost«

V čísle 13. váženého Vašeho listu jest otištěn článek p. arch. Lad. Žáka »Lidová architektura?«, v němž způsobem velmi paušálním jest kritisována a odsuzována činnost stavitelů a mistrů zednických jako projektantů staveb rodinných vil, domů, domků a chat, »které prý zaplavují zemi a ničí naše města, obce i širokou přírodu hůř než válka«. Není našim úmyslem široce reagovati na úvahy p. arch. Žáka, poněvadž týž vystupuje jako autor jednotlivce a jeho názory jsou tudíž jeho soukromým vlastnictvím. Máme však za svoji povinnost konstatovati aspoň tolik, že jest velmi nespravedlivé, odsuzovati paušálně celý stav, jenž v provádění staveb jest nucen hledati obživu a jemuž v dnešním shonu života společností a přímo vražedné konkurenci nezbyvá času, aby vychovával široké vrstvy stavebníků ke správnému pojetí významu architektury a zejména aplikace tohoto pojmu na vzhled celých měst a obcí a na otázky bytové kultury. Pan arch. Ladislav Žák jest jistě sám přesvědčen o tom, že jako máme dobré a špatné architektky, tak máme také dobré a špatné zednické mistry a stavitele. Mohli bychom posloužiti p. arch. Žákoví řadou příkladů staveb, projektovaných a také prováděných školenými architektky, staveb takového rázu, že zednický mistr by se styděl upevnit na ně svoji firmu. Mohli bychom mu také uvéstí celou řadu příkladů zednických mistrů, kteří vítězně vyšli z veřejných soutěží a kteří provedli stavby, jež po stránce odborné jsou vzory dokonalého stavebního díla. Ujišťujeme p. arch. Žáka, že většina zednických mistrů by raději stavěla podle projektů skutečně dokonalých, kdyby stavebníci byli ochotni projekt a duševní práci, jeho pořízení věnovanou, dostatečně honorovati. Prostý stavebník, jenž s námahou sehnal částku na postavení vlastního krovu potřebnou, dožaduje se však ve většině případů dodání plánů úplně zdarma. Je-li občan odkázán svou existencí na výtěžek z provedení staveb, opakujeme, za dnešní konkurence velmi ubohý, těžko lze na něm požadovati, aby svoji vlastní existenci ohrožoval potíráním neporozumění a finančního nedostatku stavebníkůva.

Nestačí tedy paušální kritika a snižování významu osobnosti jednotlivcovy, nýbrž je zapotřebí trvalého a systematického působení na mysl širokých vrstev lidových, prostě je zapotřebí systematické výchovy. Pokud to v rámci působení našich organizací můžeme činiti, pokoušíme se o to ve svém vlastním tisku. Na doklad připojujeme článek, otištěný v březnovém čísle našeho listu, jenž nejlépe dokazuje, že jsme si vědomi všeobecných nedostatků právě tak, jako p. arch. Žák. Používáme však k jich paralysování cesty lidštější a mravnější, než jest ona, kterou nastoupil p. arch. Žák a jenž pod rouškou krásných slov a historických reminiscencí zakrývá pozadí svého projevu — boj o denní skývu chleba.

Z Ústředny společenstev zednických mistrů v Čechách,

Svět knih

KULTURNÍ ZPRAVODAJ 16

Rainer Maria Rilke:

PRAMEN

*Mluv, prameni, jenž nejsi
lidských zvuků,
pěj o svém pláči, který smáčí
stud,
ach, nic tak nechlácholů příliš
rodnou muku
jak muka odjinud.*

*Zda muka jsou tvůj zpěv, či
v rozhraní
stav neznámý, jenž zpívá, co
je ti?
Vně toho, co nám pomáhá,
co raní,
můžem žít v dojetí?*

Ze sbírky *S a d*, již z francouzského originálu přeložil Vladimír Holan.

POZNÁMKY

Jan Mukařovský:

PRÓZA KARLA ČAPKA JAKO LYRICKÁ MELODIE A DIALOG*

Nad čerstvým hrobem velkého současného spisovatele, jímž byl K. Čapek, lze a je třeba, jak se také již několikrát stalo, pokoušet se o zachycení všeho lidsky důvěrného a přehavého, čím byl obklopen jeho zjev, všeho, co zít- ra hrozí zapadnout do nepaměti; i vidíme, jak z drobných vzpomínek těch, kdo stáli Čapkově blízko a nejbliže, noří se pozvolna, modelována jednotlivými údery, definitivní lidská podoba toho, jenž právě »věcností byl změněn v sebe sama«. Nelze však ještě učinit totéž s jeho dílem, které smrti svého původce daleko ještě nepřestalo být přítomné, daleko ještě nenabýlo tváře definitivní a neproměnné. V těžkostech dnešní chvíle a právě pro ně — netkví Čapek-básník svým dílem mimo nás, ale uvnitř jednoho každého z nás. Je jedním z hlasů našeho svědomí, z hlasů, které se domáhají slyšení při jakémkoli pomýšlení na dnešní a budoucí uspořádání světa, poměru člověka k člověku a ke skutečnosti. Hlas básníka Karla Čapka nezaléhá k nám z daleké minulosti jako sladká ozvěna dohaslých zájmů a sporů, přijímaná bez námitek proto, že je už zcela nesrozumitelná, ale jako živá, vášnivá a plně přítomná apologie, vyzývající k odpovědi a k zaujetí stanoviska. Bylo by prostě předčasné pokoušet se o »definitivní zhodnocení«, jež se rovná likvidaci, uolení do příhrady a která umožňuje dočasné zapomenutí. Tolik budíž řečeno na omluvu toho, že na hrob básníkův neklademe všeobjímající nekrolog, nýbrž prostou studii, věnovanou jedné z otázek umělecké výstavby Čapkovy díla.

Název naší studie zdá se naznačovat omezení materiálu; je

*) Z nového čísla Slova a slovesnosti.

Dva druhy spisovatelů

V dějinách literatury se vyskytují dva druhy spisovatelů: jedni nám říkají věci věčné; druzí jsou jenom představiteli citovosti své doby. Rozumí se, že těchto druhých je mnohem víc a že většina generací jiných spisovatelů nemá, jak dokazuje ta okolnost, že za tu dobu, co se píše, bylo napsáno takové množství knih a že tak málo jich přežilo svou dobu.

Julien Benda

proto třeba podotknout, že hodláme-li vyjít od zvukové stránky Čapkovy prózy, neznámená to, při těsné vzájemné souvislosti všech složek každého jazykového projevu, že zvuková stránka byla konečným zájmem našeho rozboru; a dále ještě: upínáme-li hlavní zřetel k Čapkově próze, nebude možno při těsné vzájemné souvislosti mezi všemi básnickými výtvory Čapkovými, jež bude ještě podrobněji osvětlena — vyhnout se Čapkově tvorbě lyrické a zejména dramatické. Epická próza je ovšem samo jádro Čapkovy díla, jak je zřejmo už z toho, že je nositelkou básnickova osobního vývoje: proměnlivost tematická, a hlavně slohová, od prvních výtvorů k posledním je zde větší než v dramatech; téměř od knihy ke knize mění se tu sloh, kdežto v dramatech zůstává — aspoň od R. U. R. až k Matce — dialogická technika bez podstatné změny. Vývojová proměnlivost Čapkovy prózy je tedy nadmíru velká: již zřejmé srovnání knihy první, *Krakoňšovy zahrady*, s knihou předposlední, *První partou*, ukazuje názorně, že se změnilo téměř vše: sloh, téma, poměr ve skutečnosti — tam křehká lyrika v próze, zde sloh opřený o mluvu hovorovou, tam kavalírové, bohatí hyřilové, krásné ženy, zde horníci uspinění uhelným prachem, tam podceňování všední skutečnosti a odvrát od ní, zde pozorné zahloubání do jejich zabytí. Přes to přese všechno jsou však tyto krajní mezníky spojeny ještě něčím jiným než jen jménem autorovým: identitou jistého základního stavebního principu. A tak vznikají dvě díla Čapkovy dvě základní otázky: 1. jaký je tento základní princip, 2. čím vývojové rozrušení bylo způsobeno. Na obě tyto otázky pokusíme se odpovědět rozбором stránky zvukové, ne proto, že by se jen v ní projevovala Čapkovy básnická osobitost, ale proto, že je nejpřístupnějším východiskem rozboru.

Nejvýraznější a také nejtrvalejší znak zvukové stránky Čapkovy prózy je její melodičnost, jinými slovy dominující postavení intonace; počínaje první knihou a konče poslední je Čapkovy próza intonace senesna a organizována nejen po stránce zvukové, ale — jak bude ještě ukázáno — i po stránce významové; totéž platí o Čapkově dramatické dialogu.

Intonace byla, zdá se, i pro subjektivní jazykové vědomí Čapkovy nejdůležitějším organizujícím činitelem jazykového projevu, onou z jazykových složek, pro jejíž odstinu měl nejméně schopnost vnímání. V povídce »Elegie« z Božích muk popisuje takto subjektivní dojem řečníkův

z vlastní řeči: »Chvilí poslouchal svůj vlastní hlas; zdá se mu hustý a smazaný, těžký v kadenicích a nepřirozený v přízvucích; i naslouchal mu trpně a s neilbostí.« V »Historii dirigenta Kaliny«, jedné z Povídek z druhé kapsy, vypravuje Čapek o hudebníku, uhadujícím podle intonace neznámého jazyka obsah projevu: »Poslouchejte, to nebyl milostný hovor, to muzikant pozná; milostně přemlouvání má docela jinou kadenci a nezní tak jaksi sevřeně, milostný hovor je hluboké cello, ale tohle byla vysoká basa, hraná takovým presto rubato, v jedné poloze, jako kdyby ten člověk pořád opakoval jednu věc. Mne to počalo děsit.« I když oba tyto citáty pocházejí z povídek a jsou výroky, po případě myšlenky fiktivních osob, mají dokumentární platnost i pro vnímavější schopnost autora samého a pro jeho poměr k zvuku řeči.

O tom, že intonace byla dominující složkou jazykových projevů Čapkových, přesvědčují nás však především samy autorovy texty již svou grafickou stránkou: zacházejí s interpunkcí u Čapka uchyluje se často od ustálených konvencí; najdeme občas věty vedlejší, před kterými není čárka a to v takových případech, kdy by intonační pauza tím vzniklá rozlomila na nežádoucím místě plynulou intonační linii; jindy se opět shledáváme s čárkami na místech, kde podle konvence nutné nejsou, ale slouží — v daném případě — k charakteristice intonační linie; lze také pozorovat oblibu, kterou Čapek projevuje pro rozdělovací znaménko jinak poměrně řídké, totiž středník, patrně z toho důvodu, že středník, ač ukončuje větu stejně jako tečka, neodtrhuje ji po stránce intonační radikálně od věty následující.

Ještě charakterističtější než použití středníku je způsob, jímž Čapek zachází s grafickým znakem pomlky, zejména na konci větších celků. Čapek totiž velmi často pomlku staví na místo, kde konvence pravopisná žádá tečku; stačí otevřít kteroukoli Čapkovu knihu, abychom toho našli doklady; na př. z povídky »Otcové« (Trapné povídky): »Malá rakvička se sune výše a táhne za sebou černý zástup; malá rakvička, malá smrtka v bílých sátech a s přelomenou svíci; tudy chodila ruku v ruce s otcem —«; »Ticho se dlouží mučivě, těžce, útláčně —«; »Mladý kněz rozhovívá kadidelníci; fyziky slabě chrastí, dým stoupá a chvěje se —«. Ve všech těchto dokladech je ovšem použití pomlky zdůvodněno jistou významovou neurčitostí větného ukončení; pomlkou má se naznačit citové nebo myšlenkové rozvíření, slovy nevyjádřené, jež po větě následuje. Jsou však i ta-

J. J. Andrieu:

TVORIT TĚŽCE...

Po válce jsme prožívali období snadnosti. Ale již Zola řekl, že v literatuře »je místo jenom pro lidi, kteří dovedou dít jako mezcik«. Po roce 1918 málokdo — a to i v jiných oborech lidské práce, nejen v literatuře — měl chuť »pracovat jako mezcik«. Ale román není žánr lehký.

Kde jsou dnes naši Balzacové, Zolové nebo Flaubertové? Řeknete, že to není otázka práce, nýbrž obraznosti, a že dnešek překonává svými úžasnostmi výtvory lidského ducha. Na to vám odpovím, že obraznost, jakožto inspirace, je otázka práce a že říkat, že doba nás přesahuje, je jedna z těch nesčetných abdikací lidského ducha, které pomáhaly obracet toto století vzhůru nohama.

Je naopak třeba dospět k přesvědčení, že snadnost je neblahá, že duch se musí vždycky cítit nad událostmi a že autor musí dít a potýkat se se svou prací jako s býkem. To potom diváci v aréně znovu propuknou v potlesk.

kové případy, kdy pomlka vyjadřuje — při větném smyslu náležitě uzavřeném — náhlý obrat myšlenky, jenž se udal od věty předchozí k následující: »Měl už jistý plán a podrobný dohad; ale nyní to vše odpadá jaksi samo sebou —«; »Časné se rýsuje nová alternativa jednání«; »Čím je něco obvyčtější, tím snáze se to stane. Některé fakty se obvyčtjně objevují sdružený, ne z nějaké nutné příčinnosti, nýbrž jaksi náhodně, ze zvuku a bezděky — Zkrátka nezavíši to na nás« (Boží muka, Lída). Jindy konečně je důvod použití pomlky jediné intonační: jde o to, aby věta vyzněla bez příkré kadence: »Každá moc jen rozhoduje o věcech; v tom je její síla i samozřejmost — Jediný evidentní soud je rozkaz« (Boží muka, Hora). Pomlky užívá Čapek i jinak hojně; vyskytuje se u něho často i uvnitř vět, za neorganizovanější účely stylistickými, vždy však v platnosti intonační: »Tu pocítil Jevišek bolest, nadšení, hrůzu — lásku a poražení, radost, pláč a vášnivou statečnost« (Boží muka, Hora); »Sedl si a mluvil — ani slovem se nedotkl toho, že se něco stalo, že ji hledal, že něco se má vysvětlit« (Trapné povídky, Helena). Ještě častější než ve vypravování nebo úvaze je pomlka u Čapka v dialogích, at románo-

vých a povídkových, ať dramatických. Je jí vyznačována odmlka v hovoru, váhání v řeči vzrušené, nesmělé (Galén v Bílé nemocnici), hledání vhodného nebo šetrného výrazu, odmlčení, náhlý obrát myšlenek, nedopovězení nebo i pouhý záhyb myšlenky, zaváhání hlasu, nenucený konverzační tón.

Uvedeme několik příkladů z dramatu Matka: »Já nevím; ale po druhé bych nechtěl — hu! Přišer-ný počít!«; »Ale maminko, to už jsem ti přece tolikrát vysvětloval — Nechtěl jsem, aby sis dělala starosti!«; Byl jsi tím druhým dětem místo otce — takový moudrý a odpovědný — A najednou, prásk, ujedeš si na rovník a zemřeš mi tam na žlutou zimnici!«; »Mohli jsi být doma a léčit — nebo pomáhat na svět dětem —«. Velmi časté je v dramatickém dialogu užití pomlky v případech, kdy větu načatou osobou jednou přebírá osoba druhá. Takovoto přejímání věty bývá motivováno nejrůznějšími způsoby, někdy se s ním provádí složitá a rafinovaná hra. Tak na př. v předehře dramatu R. U. R.

Helena: Já jsem přijela —

Domin: — podívat se na naši tovární výrobu lidí. Jako všechny návštěvy. Prosim, beze všeho.

Helena: Myslela jsem, že je zakázáno —

Domin: — vstoupit do továrny, ovšem. Jenže každý sem přijde s něčí visitkou, slečno Gloriová.

Helena: A vy ukážete každému...?

Domin: Jen něco. Výroba umělých lidí, slečno, je tovární tajemství.

Helena: Kdybyste věděl, jak mne to —

Domin: — nesmírně zajímá. Stará Evropa o jiném nemluví.

Helena: Proč mne nenecháte domluvit?

Domin: Prosim za prominutí. Chtěla jste snad říci něco jiného?

Helena: Chtěla jsem se jen zeptat —

Domin: — zda bych vám zcela výjimečně neukázal naši továrnu. Ale zajisté, slečno Gloriová.

Helena: Jak víte, že jsem se na to chtěla ptát?

Domin: Všichni se ptají stejně.

Přejímání nedopovědné věty je tu motivováno obvyklostí otázek; zároveň se jím však naznačuje převaha Dominova. Jeho poněkud šarlatánská výmluvnost atd. Zcela jiná je významová funkce takového přejímání v následujícím dialogu z druhého dějství R. U. R.

Fabry: Udělala jste dobře, paní Heleno. Roboti se nemohou rozmnožit. Roboti vyhynou. Do dvaceti let —

Hallemeier: — nebude už ani jeden z těch ničemtů.

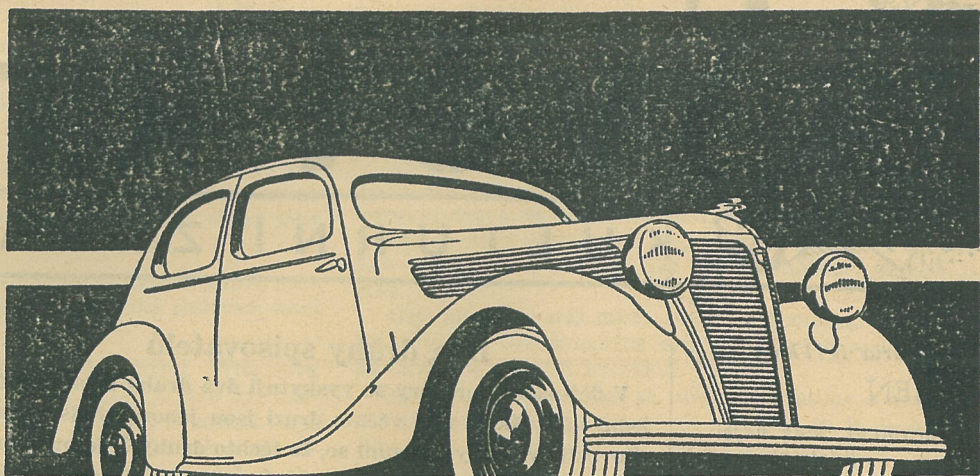
Dr. Gall: A lidstvo zůstane. Za dvacet let bude svět jejich; i kdyby to bylo jen pár divochů na nejmenším ostrově —

Fabry: — bude to začátek. A pokud je nějaký začátek, je dobře. Za tisíc let nás mohou dohonit, a pak půjdou dál než my —

Domin: — aby splnili, co jsme my jen koktali v myšlenkách.

Věta je tu druhou osobou přebírána nikoli proto, že by osoba osobě »skákala do řeči«, ale proto, aby lyrický part byl po způsobu litanie rozdělen mezi osoby různé výšky hlasu a různého hlasového zabarvení. Grafický znak pomlky objevuje se zde jako nositel čistě intonační, bez zvláštní funkce významové nebo charakterisační.

Probrali jsme podrobněji jedno z interpunkčních znamení Čapkových, pomlku, nejen proto, abychom na něm ukázali, že intonace je dominující zvukovou složkou Čapkovy prózy, ale i proto, abychom odhalili povahu této intonace. Již sama okolnost, že zvláštní oblíbě se u Čapka těší středník a pomlka, znamená, která — ve srovnání s tečkou — zmírňují intonační kadenci, jsou-li umístěna na konci složitě intonačního úseku, nasvědčuje tomu, že Čapkova intonace směřuje k měkké vlnitosti, beze strohých rozmezí. Při dokladech na přejímání neukončené řeči v drama-

Dražší vůz - levnější jízda ...

Zkušení automobilisté vědí, že jakost není v automobilismu přepychem, nýbrž rozumnou šetrností. Láce těší jen chvíli při koupi, vysoká hodnota dobrého vozu těší po řadu let a statisíce kilometrů. Automobily Praga nemohou být laciné při péči, která je u nich věnována všem podrobnostem — od ložiska v motoru až do postranního zvedacího zařízení pod stupačkou. Avšak právě tato mimořádná pečlivost při konstrukci, výrobě a volbě materiálu zaručuje úspory na opravách a skromnost ve spotřebě benzínu a oleje nejen u vozu nového, nýbrž i po delším používání. Proto je Praga dražší vůz, který přijde levněji. Který typ Vám smíme předvésti?

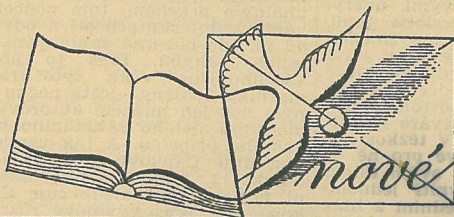
PRAGA

vůz na statisíce kilometrů

Českomoravská-Kolben-Daněk a. s. automobilní oddělení
Praha-Karlín, Karlova 22 • Telefony 32051-5, 38641-5

tickém dialogu ukázalo se, že tato tendence obráží se i ve výstavbě významové jako snaha odstranit nebo aspoň oslabit ostrou hranici mezi jednotlivými promluvy osob; dialog takto stavěný chce působit, zvukově i významově, jako jediné, nepřetržité zvukové i významové pásmo, proměnlivé jako měhavá stuha. O důsledcích toho pro výstavbu dramatického textu Čapkova promluvíme ještě později; na tomto místě chceme toliko upozornit na oslabování předělu jako na význačný rys Čapkovy intonace. Vlastnost tato dala by se potvrdit ještě podrobnějším rozborem, na který zde není místa; spokojíme se proto několika jeho náznaky. Především je třeba upozornit ještě na okolnost, která se zejména nápadně uplatňuje v prázích posledního údobí Čapkova, počínaje trilogií Hordubal — Povětroň — Obyčejný život, že totiž velmi často při přechodu od básnickova vlastního textu k přímé řeči vynechává se dvojtečka a uvozovky, na př.: »Však onehdy se Standa rozběhl do města a rovnou ke knihkupci. Nemáte nějaká učebníci švédského jazyka? Ne, neměli; a tak Standa marně hloubá, co by pro pana Hansena udělal.« (První parta, II.); »Nějaká ženská vedle (Standy) tomuje mříží a řve, pusťte mne tam, já tam mám muže!« (tamtéž). I tato okolnost je svědectví oslabených rozmezí mezi intonačními úseky.

(Pokračování příště.)

nové knihy

- ČAPEK Otakar, Ing. Dr.: **Poslední německá monarchie.** (Knížetství Liechtensteinské. 18×14 cm, 36 str., brož. K 9.—
- PARANDOWSKI Jan: **Král života. Život Oskara Wildea.** 22,5×14 cm, 163 str., brož. K 24.—
váz. K 34.—
- ŠIMEK František: **Učení M. Jana Rokycany.** 27×18 cm, 295 str., brož. K 60.—
- Korespondence Karla Havlíčka s Fany Weidenhoffrovou. 25×18 cm, 96 str., brož. K 30.—
- Year Book of Agricultural Co-operation Edited by the Horace Plunkett Foundation. 22×14 cm, 558 str., váz. K 120.—
- BOTTAI Giuseppe: **La Carta della Scuola.** 23×15 cm, 322 str., brož. K 24.—
- CZERNY Adalbert: **Die Pädiatrie meiner Zeit.** 22×14 cm, 124 str., brož. K 65.—
- KNOLL Heinrich, **Allgemeine Bilanzkunde.** Ze sbrírky Arbeit und Wissen. 19,5×13 cm, 110 str., brož. K 22.—
- PFITZNER Josef: **Kaiser Karl IV.** 24×16 cm, 135 str., váz. K 48.—

F. Topič, knihkupectví, Praha I., Národní tř. 11